

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

**Program Asistence prevence kriminality
– most do sociálně vyloučených lokalit**

Diplomová práce

Brno 2010

Vedoucí práce:

Mgr. Ema Štěpařová, Ph.D.

Autor práce:

Bc. Klára Šalléová, DiS.

Bibliografický záznam

ŠALLÉOVÁ, Klára. *Program Asistence prevence kriminality – most do sociálně vyloučených lokalit: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2010, 84 s., Vedoucí diplomové práce Mgr. Ema Štěpařová, Ph.D.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá Programem Asistence prevence kriminality, který realizuje Drom, romské středisko v Brně. Tento Program reaguje na situaci v sociálně vyloučených lokalitách, kde žijí převážně Romové, a stává se jakýmsi prostředníkem mezi romskou komunitou a Policií ČR. Napomáhá eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách, a to jak kriminality, při níž se obyvatelé těchto lokalit stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají. V teoretické části je popsán vznik policejní asistence (nyní Program Asistence prevence kriminality), koncept sociálního vyloučení a rizikové oblasti, se kterými se sociálně vyloučení, převážně Romové, potýkají. Rovněž jsou popsány sociálně vyloučené lokality v Brně. Nastiňují také otázku kriminality spojovanou s romskou komunitou. Praktickou část tvoří kvalitativní výzkum zaměřený na zjištění, zda se pracovníkům Asistence prevence kriminality daří naplňovat poslání a cíle, které si stanovili. Výzkum probíhal formou rozhovorů s klienty programu a se zástupci Policie ČR, dále formou ohniskové skupiny s poskytovateli služby a pomocí kódování byl sesbíraný materiál rozpracován do několika kategorií. Ve výzkumu jsou popsány možné strategie při práci s Romy.

Annotation

The topic of my major thesis is the Crime Prevention Assistance Programme implemented by the Roma Community Center “Drom” in Brno. The Programme is a reaction to the situation in socially excluded groups, which consist mainly of Roma people, and becomes a mediator between Roma community and Police of the Czech Republic. It helps to eliminate crime and social-pathological behaviour in socially excluded groups, including situations in which the members of the groups become victims of criminality as well as situations in which the crime is committed by

the members themselves. The theoretical part of the thesis offers a description of the beginning of police assistance (now Crime Prevention Assistance Programme), a concept of social exclusion and high-risk areas connected with socially excluded groups, especially Roma people, and a location of socially excluded groups in Brno. The issue of criminality in connection with Roma community is also mentioned. The practical part consists of a qualitative research aimed at finding out whether the Crime Prevention Assistance Programme workers are successful in achieving the goals they set. The research was done based on interviews with clients of the Programme and the representatives of Police of the Czech Republic and uses focus groups with the service providers. Based on encoding, the material collected during the research was divided into several categories. The research outlines some possible strategies for working with Roma community.

Klíčová slova

Důvěra, klient, kriminalita, kvalitativní výzkum, Policie ČR, Program Asistence prevence kriminality, Romové, sociální vyloučení, sociálně vyloučená lokalita, spolupráce

Keywords

Client, cooperation, crime and criminality, Crime Prevention Assistance Programme, Police of the Czech Republic, qualitative research, social exclusion, socially excluded locality, Roma, trust

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 12. 4. 2010

Bc. Klára Šalléová, DiS.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce Mgr. Emě Štěpařové, Ph.D., za velmi cenné rady, odborné připomínky, veškerou pomoc. Dále děkuji všem lidem, kteří mi ochotně poskytli rozhovor, také všem pracovníkům programu a v neposlední řadě všem mým blízkým za trpělivost a podporu.

Obsah

ÚVOD	8
1. GENEZE POLICEJNÍ ASISTENCE V ČESKÉ REPUBLICE	11
1.1 ZAČÁTKY POLICEJNÍ ASISTENCE V OSTRAVĚ.....	12
1.2 HISTORIE PROGRAMU ASISTENCE PREVENCE KRIMINALITY VE MĚSTĚ BRNĚ	14
1.3 POSLÁNÍ, CÍLE A METODY PRÁCE PROGRAMU ASISTENCE PREVENCE KRIMINALITY	17
2. SITUACE V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALITÁCH	20
2.1 PROBLEMATICKÉ OBLASTI SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ.....	23
2.1.1 Bydlení	23
2.1.2 Nezaměstnanost	24
2.1.3 Chudoba.....	25
2.2 POPIS SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT V BRNĚ	26
2.2.1 Lokalita Cejl.....	29
2.2.2 Lokalita Mostecká	30
2.2.3 Lokalita Životského.....	31
2.2.4 Lokalita Dornych.....	32
3. KRIMINALITA ROMŮ VE MĚSTĚ BRNĚ	33
3.1 PŘÍČINY KRIMINALITY ROMŮ	34
3.2 LICHVA	37
3.3 DROGOVÁ PROBLEMATIKA	38
3.4 MAJETKOVÁ TRESTNÁ ČINNOST	40
4. METODOLOGIE VÝZKUMU.....	42
4.1 HISTORIE MÉHO ZÁJMU O PROGRAM ASISTENCE PREVENCE KRIMINALITY	42
4.2 POPIS ZVOLENÉHO VÝZKUMU A CÍL VÝZKUMU	43
4.3 METODA SBĚRU DAT.....	44
4.4 MÍSTO VÝZKUMU.....	47

4.5	POPIS VYBRANÉHO VZORKU	47
5.	ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ	49
5.1	OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ (KATEGORIZACE)	49
5.1.1	<i>Interpretace získaných výsledků a vytvoření teorie.....</i>	<i>66</i>
5.2	AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ.....	68
5.2.1	<i>Paradigmatický model vytvořený v axiálním kódování:.....</i>	<i>70</i>
5.3	SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ.....	71
5.3.1	<i>Interpretace zjištěných skutečností a vytvoření zakotvené teorie</i>	<i>73</i>
	ZÁVĚR	76
	RESUMÉ	79
	SUMMARY	80
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	81
	SEZNAM PŘÍLOH	84

Úvod

V úvodu bych ráda uvedla svou motivaci psát diplomovou práci na téma **„Program Asistence prevence kriminality - most do sociálně vyloučených lokalit“**. Hlavním důvodem je to, že již třetím rokem pracuji v příspěvkové organizaci Drom, romské středisko, jež je poskytovatelem uvedeného programu. Vzhledem k tomu, že Program je poskytován již od roku 2006, měla jsem možnost se s Programem Asistence prevence kriminality, dříve službou Romská policejní asistence, hlouběji seznámit. Od začátku poskytování prošel Program Asistence prevence kriminality řadou změn, jak personálních, tak koncepčních. Musel se potýkat mnohdy s nepochopením, jak ze strany obyvatel sociálně vyloučených lokalit, tak ze strany zástupců Policie ČR, v neposlední řadě ze strany veřejnosti. Všech daných změn jsem byla svědkem, a to v pozici vedoucí kanceláře a pracovnice pro public relations, proto se chci pokusit po 3 letech fungování programu zjistit, jak na službu nahlíží klienti, kteří s pracovníky spolupracují od začátku služby, zástupci Policie ČR a v neposlední řadě poskytovatelé (asistenti, koordinátorka programu). Svou bakalářskou práci, jsem psala na téma „Romská policejní asistence ve městě Brně“, práce měla popisný charakter a ve své diplomové práci z ní částečně vycházím.

Otázka kriminality spojovaná s romskou komunitou je často diskutovaná a velmi obsáhlá. Co však předcházelo vzniku služby Asistence prevence kriminality ve městě Brně? V roce 1993 rostly konflikty a rasistické projevy vůči romské komunitě v Brně. Ve městě se začaly objevovat hanlivé nápisy, sílil tlak hnutí skinheads proti Romům. Romové se začali bát a obraceli se s žádostí o pomoc na neziskové organizace (v té době působili v Brně Drom, romské středisko, Společenství Romů na Moravě, Muzeum romské kultury), na policii, úřady. Policie však nedokázala reagovat tak, aby se Romové cítili bezpečně, neznala prostředí romských komunit. Mezi Romy a policisty panovala vzájemná nedůvěra. Na popud města se začali scházet zástupci policie a neziskových organizací pracujících s Romy a vzájemně diskutovali, jak situaci řešit. Na společných jednáních se hledaly nástroje, které by byly nejvhodnějším a dlouhodobým řešením. Zároveň se vytipovávaly subjekty, které by situaci nejlépe řešily. Inspirace se hledala v zahraničí, v jiných městech. Díky získaným zkušenostem z jiných měst mohla služba vzniknout i v Brně.

Cílem mé diplomové práce je zjistit, zda se daří pracovníkům naplňovat poslání a cíle Programu, které si stanovili. Zároveň bych chtěla zjistit, co je důležité při práci s Romy z pohledu asistentů, zástupců policie a jaké strategie při své práci asistenti používají, aby jejich práce byla co nejefektivnější. Chtěla bych najít silná a slabá místa služby a přispět tak ke zlepšení práce v sociálně vyloučených lokalitách.

Domnívám se, že díky své tříleté praxi v organizaci, pracující převážně s Romy, studiu odborné literatury a v neposlední řadě i studiu oboru sociální pedagogika alespoň částečně rozumím našim klientům, kteří se ocitají v různých sociálních situacích a kteří využívají nabídky programu Asistence prevence kriminality. Domnívám se však také, že nejen našim klientům, ale celkově Romům nerozumí převážná většina většinové společnosti. Příčinu bychom mohli nacházet v rasismu, nedostatku informací, nezájmu pochopit odlišnosti jiných kultur atd. Mým cílem je zprostředkovat informace o Romech, o této službě všem čtenářům tak, aby pochopili význam tohoto Programu a alespoň na chvíli se zamysleli nad problematikou Romů více do hloubky a nedělali si obrázek o Romech na základě jedné negativní zkušenosti, ať už vlastní nebo přenesené. Dalším z možných cílů je přispět k většímu povědomí a medializaci programu, neboť z vlastní profesní zkušenosti vím, že ačkoliv není program již „v plenkách“, mnozí zástupci Policie ČR, donátoři či uživatelé o programu nic neví.

V teoretické části popíši, jak se vyvíjela policejní asistence v České republice, podrobněji se budu zabývat popisem Programu Asistence prevence kriminality v Brně. Za důležité považuji objasnit koncept sociálního vyloučení, naznačím několik dílčích oblastí sociálního vyloučení a podrobněji popíši situaci v sociálně vyloučených lokalitách v Brně. V poslední kapitole teoretické části, která pojednává o kriminalitě v sociálně vyloučených lokalitách, se pokusím vymezit nejpalčivější oblasti kriminality a sociálně patologických jevů, které se v lokalitách vyskytují.

V praktické části se věnuji metodologickým otázkám výzkumu. Výzkumná část je založena na kvalitativním výzkumu, ve kterém byly provedeny rozhovory s klienty Programu, se zástupci Policie ČR a diskuze s pracovníky programu (koordinátorka, asistenti) v ohniskové skupině. Ze všech rozhovorů i z ohniskové skupiny vzešlo několik kategorií, které jsem následně uvedla pomocí axiálního kódování do

paradigmatického modelu. Pomocí axiálního kódování a paradigmatického modelu jsem si vytvořila základ pro kódování selektivní, ze kterého vzešla centrální kategorie. V závěru práce interpretuji získaná zjištění.

1. Geneze policejní asistence v České republice

Jak už jsem zmínila v úvodu práce, Program Asistence prevence kriminality (dále jen program APK) prošel řadou změn. Jedna z podstatných změn – což považuji za důležité zmínit již v začátku práce – je změna názvu programu. Od roku 2006 do září roku 2009 byla služba poskytována pod názvem Romská policejní asistence, avšak na základě doporučení policejního prezidenta se musel název služby změnit tak, aby se v názvu nevyskytovalo slovo „policie“. Na základě toho vznikl název Asistence prevence kriminality. Nejdříve bych se věnovala tomu, jak vznikla myšlenka zřídit funkci asistentů prevence kriminality, kdo inicioval vznik služby.

Funkce asistentů Policie ČR (dále jen PČR) byla navržena v roce 2003 v rámci „Národní strategie pro práci PČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám“ jako opatření, které by PČR usnadnilo kontakt a komunikaci s minoritou. V roce 2006 byl dokument aktualizován pod názvem „*Strategie práce PČR ve vztahu k menšinám pro léta 2006 – 2007*“ (dále jen „Strategie“). Návrh na zřízení funkce asistenta PČR vycházel ze zkušenosti francouzského policejního sboru s projektem „*Police de Proximité*“ (= policie blíže lidem). Jedním z nástrojů projektu je „*adjoint de sécurité*“ (=pomocník bezpečnosti / asistent policie), který vykonává práci v tzv. citlivých čtvrtích, tedy v lokalitách, kde je soustředěno větší množství příslušníků etnických menšin. „*Adjoint de sécurité*“ představuje prostředek, který policii pomáhá lépe se orientovat v dané komunitě a umožňuje navázání kontaktu „zevnitř“ komunity. (srov. Metodika činnosti asistenta policie ČR pro práci v sociálně vyloučených lokalitách, 2007, s. 3, 4)

Podobné mechanismy jsou známy i z dalších zemí. Služba asistentů policie vychází především z principu tzv. Community policing¹.

¹ *Community policing je filozofie policejní práce, která klade důraz na místní znalost a ukotvenost policistů v lokalitě, ve které slouží. Cílem všech policejních postupů, které z této filozofie vycházejí, je zapojit veřejnost do policejní práce takovým způsobem a v takové míře, aby se zvýšila její efektivita, a zapojit policistu do veřejného života takovým způsobem a v takové míře, aby se zvýšila jeho prestiž. Jednotlivé postupy, které z této filozofie vycházejí, jsou založené na spolupráci policie, veřejnosti, samosprávy a místních organizací a institucí. Na otevřené, partnerské komunikaci, sdílení společných problémů v oblasti kriminality a hledání a přijímání společných řešení.* Community policing. [online] [Cit. 2010-01-06]. Dostupné z [www: <http://www.community-policing.cz/community-policing.php>](http://www.community-policing.cz/community-policing.php).

V roce 2006 vydal odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky „*Metodiku činnosti asistenta PČR pro práci v sociálně vyloučených komunitách*“ (aktualizováno v roce 2007). Metodika vychází ze standardů kvality sociálních služeb (vydané MPSV v roce 2002) a je v souladu s Metodickou příručkou pro výkon Terénní sociální práce, kterou zpracovala Ostravská Univerzita pro MPSV v roce 2007.

Podobně je tomu i v sociálně vyloučených lokalitách ve městě Brně. I zde jsou asistenti prevence kriminality jakýmsi prostředníkem mezi obyvateli sociálně vyloučených lokalit a zástupci Policie České republiky / Městské policie, popř. jiných institucí, které projeví o spolupráci s asistenty zájem.

Během realizace pilotních projektů se funkce asistenta policie vyprofilovala jako standardní sociální služba. Činnost asistentů policie byla od roku 2007 realizována podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a to konkrétně v rámci služeb sociální prevence, resp. terénních programu (§ 69), resp. v rámci sociálního poradenství (§ 37). Výkon činnosti asistentů policie je také v souladu s vyhláškou č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, včetně standardů kvality sociálních služeb v ní obsažených. (Metodika činnosti asistenta Policie ČR pro práci v sociálně vyloučených lokalitách, 2007, s. 4).

Situace v Brně je však odlišná, což popíši níže v textu.

1.1 Začátky policejní asistence v Ostravě

Souběžně s návrhem „Strategie“ se prvním iniciátorem a realizátorem služby stalo v roce 2003 Občanské sdružení Vzájemné soužití s projektem „Asistent Policie ČR pro potírání lichvy v sociálně vyloučených komunitách v Ostravě“.

Nyní se služba jmenuje Program policejní asistence. Impulzem pro zahájení této aktivity byla stále častěji se vyskytující problematika lichvářství v sociálně vyloučených lokalitách v okrajových čtvrtích města. Sociálně ohrožené rodiny se v krizových situacích a finanční nouzi stále častěji obracejí na místní lichváře a díky tomu se

dostaly do bludného kruhu neúnosných splátek a dalšího zadlužování. Realizaci policejní asistence došlo např. k omezení násilné lichvy v romské komunitě; k objasnění případů drogové problematiky a trestné činnosti páchané na romské komunitě i v ní; ke zlepšení schopnosti komunikace a připravenosti policie při práci s romskou komunitou; k vytvoření strategických materiálů Ministerstva vnitra. Projekt byl v roce 2008 realizován na území města Ostravy, především však v lokalitách obývaných sociálně vyloučenými skupinami obyvatel, zejména romskými. Projekt funguje na bázi spolupráce mezi O. s. Vzájemné soužití a Policií ČR Ostrava. (Výroční zpráva, Občanské sdružení Vzájemné soužití, Ostrava, 2008, s. 76)

V článku „Projekt asistenta Policie ČR pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách“ vysvětluje por. Olga Bogdanová, pracovnice preventivně informační skupiny Policie ČR MŘ Ostrava, důvody pro zavedení policejních asistentů v Ostravě: *V listopadu roku 2002 byl sestaven u MŘ Ostrava pracovní tým pod názvem Lichva. Vysoký stupeň nedůvěry romského etnika v policii měl za následek, že policisté velmi těžko získávali jakékoli poznatky. Pokud se jim přesto podařilo nějaké informace zjistit, svědkové i poškození následně měnili výpovědi a trestní řízení se muselo zastavit. Bylo nutné získat u poškozených důvěru a zároveň jim zprůhlednit práci policie. Jako jediným východiskem se jevilo najít prostředníka, který by mohl pracovat s oběťmi lichvy a vysvětlovat poškozeným rizika spojená s půjčováním peněz za nevýhodné úroky. Také by měl objasnit možnosti policie, popřípadě zprostředkovat kontakt s policií nebo jiným orgánem státní správy a samosprávy. Bylo jasné, že prostředníkem nemůže být ani policista ani pracovník obecního úřadu.*²

Za zmínku stojí také město Cheb, kde funguje služba od roku 2004 ve spolupráci s orgány samosprávy jako pilotní projekt „Asistent Policie ČR pro spolupráci s romskou komunitou v Chebu“, a město Plzeň, kde byl v lednu 2007 zahájen projekt, jehož realizátorem je nezisková organizace Člověk v tísni a Policie ČR v Plzni. Od podzimu 2006 funguje projekt také v Karviné a Olomouci. Všechny projekty se drží stejné koncepce a metody, ale vlastní realizace vždy vychází z podmínek daného města.

² Epolis. Projekt asistenta Policie ČR pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách. [online]. [Cit. 2010-01-06]. Dostupné z [www: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_66_1.pdf>](http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_66_1.pdf).

1.2 Historie Programu Asistence prevence kriminality ve městě Brně

Jak jsem již uvedla výše, první město, kde jste mohli v ulicích potkat policejní asistenty/ky, bylo město Ostrava, službu realizovalo a nadále realizuje O. s. Vzájemné soužití. V roce 2003 vypsal O. s. Vzájemné soužití výběrové řízení na rozšíření romské policejní asistence do Brna, a to v rámci projektu „Klíč ke změně“, jenž byl financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Ve výběrovém řízení uspěl Drom, romské středisko a projekt se mohl rozběhnout.³

Ze začátku vzájemné spolupráce si pracovníci kladli hlavně tyto cíle: *„Důležitým prvkem realizace projektu jsou smíšené česko-romské týmy pracovníků, což přináší vzájemné obohacování. Prostřednictvím společné práce a výměny zkušeností se rozvíjejí kladné vztahy mezi pracovníky z řad majoritní společnosti a romské komunity, odbourávají se vzájemné bariéry a stereotypy plynoucí z neznalosti a strachu.“* (Občanské sdružení Vzájemné soužití Ostrava, Výroční zpráva 2006, s. 6)

Na konci září a počátkem října 2006 byly na základě výběrového řízení přijaty 2 policejní asistentky v Brně. Obě asistentky byly zařazeny do Vzdělávacího kurzu pro terénní sociální práci (školní rok 2006/2007, zajišťoval Drom, o.p.s.) tak, aby splňovaly kvalifikační požadavky⁴ dle zákona o sociálních službách. Obě kurz úspěšně absolvovaly a účastnily se také odborného zácviku policejních asistentek na vybraných

³ *Začátky poskytování služby byly rozpačité, jednak proto, že policie ani pracovníci služby ve skutečnosti nevěděli, jak bude spolupráce probíhat, jaká bude realita. Tím, že byli pracovníci Dromu a policie už dříve v kontaktu a věděli, že existují bariéry na obou stranách, že existuje nedůvěra na obou stranách - Romové mají předsudky k policii a naopak police trpí předsudky vůči Romům, tak pak společně sledovali různé modely spolupráce, které existují. V roce 2003 začali v Ostravě poskytovat policejní asistenci a tento model se zdál pracovníkům Dromu dobrý a začali službu poskytovat. Ke spolupráci přispělo i to, že ředitelství PČR v Brně tomu bylo velmi otevřené a existovala tam velká vůle ke spolupráci, tudíž ten start byl velmi dobrý.* (Mgr. Simona Wachsbergerová, koordinátorka Programu Asistence prevence kriminality, viz. příloha č. 5, SIM/13)

⁴ *Základní kvalifikační předpoklady jsou stanoveny zákonem 108/2006 Sb., o sociálních službách, a blíže specifikovány Metodikou TSP. V souladu s Metodikou TSP spadá asistent policie do profesní skupiny terénních sociálních pracovníků neboli sociálních pracovníků (dle §109 zákona 108/2006) nebo do profesní skupiny terénních pracovníků neboli pracovníků v sociálních službách (dle §116, odst. 1c zákona 108/2006). Asistent policie jako terénní pracovník pracuje pod vedením terénního sociálního pracovníka nebo koordinátora, který splňuje kvalifikační předpoklady pro výkon funkce sociálního pracovníka. (Metodika činnosti asistenta Policie ČR pro práci v sociálně vyloučených lokalitách, 2007, s. 9)*

odděleních Městského ředitelství PČR Brno (Brno-sever, Brno-střed, Brno-Komárov⁵). Asistenti pracují pod dohledem koordinátorky, kterou pravidelně informují o své práci.

Asistentky řešily problémy spojené s domácím násilím, zneužíváním drog, lichvou, krádežemi, loupežnými přepadeními, podvody, přestupky proti veřejnému pořádku, výtržnictvím, stížnostmi na práci policie atd. Mezi nejčastější realizované úkony ve spolupráci s PČR byly: zprostředkování kontaktu klientů s PČR, doprovod klienta na PČR a pomoc při doručování písemností, účast na preventivních aktivitách (akce ve školách a v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež), společné občůvky.

Avšak ani v Brně to zprvu neměli policejní asistenti jednoduché. Setkávali se s nepochopením, jak ze strany Romů, tak ze strany policistů. Romové často asistenty považovali za „práskače“ a policisté přistupovali k asistentům rovněž s nedůvěrou. Služba všechny tyto překážky překonávala pravidelnými schůzkami se zástupci PČR, i s pracovníky O. s. Vzájemné soužití, kde si v rámci kulatých stolů předávali vzájemné zkušenosti.

Jak už jsem uvedla, služba „*Romské policejní asistence ve městě Brně*“ byla poskytována od září 2006 jako evropský projekt, jejíž hlavním cílem bylo:

- usnadnit obyvatelům sociálně vyloučených lokalit kontakt a komunikaci s policií
- zlepšovat vztahy mezi policií a obyvateli těchto lokalit (Výroční zpráva 2006; Drom, romské středisko, s. 34)

V té době to byl projekt, který se snažil jak o eliminaci kriminality, při níž se obyvatelé sociálně vyloučených lokalit stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají. Při poskytování této služby šlo o vzájemné oboustranné poznávání romské komunity a příslušníků PČR, odbourávání předsudků a získávání vzájemné důvěry. (Výroční zpráva 2006; Drom, romské středisko, s. 35)

⁵ Díky dlouhodobé spolupráci střediska Drom s PČR Brno byly vytipovány lokality, na které se služba policejní asistence v Brně zaměřila. Jedná se o lokality a jim příslušející obvodní oddělení Policie ČR Brno-sever, Brno-střed, Brno-jih.

Od 1. 1. 2007 byla Romská policejní asistence zaregistrovaná jako sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a to konkrétně v rámci služeb sociální prevence, resp. terénních programů (§ 69).

Na začátku poskytování služby si pracovníci stanovili poslání, vycházející z Metodiky policejní asistence,⁶ které se doposud nezměnilo: **„Napomoci eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách, a to jak kriminality, při níž se obyvatele těchto lokalit stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají.“** (Výroční zpráva; Drom, romské středisko, 2008, s. 17)

Avšak na základě doporučení administrativní pracovnice sociálního odboru Jihomoravského kraje, která měla registraci sociálních služeb Dromu na starost, byla registrace Romské policejní asistence jako sociální služby od června 2009 ukončena.

V současné době je služba poskytována jako **Program Asistence prevence kriminality**. Program je financován jednak z rozpočtu Magistrátu města Brna, prostřednictvím zřizovatele Úřadu městské části Brno-sever, část je podporována z programu Prevence kriminality na místní úrovni ve spolupráci s Koordinačním centrem prevence kriminality ve městě Brně. Od října 2009 je jeden asistent financován z projektu „Efektivní a profesionální poskytování terénních programů v sociálně vyloučených lokalitách ve městě Brně“ (zkráceně „Terénní programy pro Brno“). Tento projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Hlavním úkolem pracovníků Asistence prevence kriminality v rámci projektu „Terénní programy pro Brno“ je zejména monitorování sociálně vyloučených lokalit, kde je zvýšený výskyt kriminality a sociálně patologických jevů.⁷

⁶ Poslání služby asistenta policie je v Metodické příručce definováno takto: *Posláním služby asistenta policie je napomoci eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách, a to jak kriminality, při níž se obyvatele těchto lokalit stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají. Služba asistenta policie je bezpečná, odborná a bezplatná.* (Metodika činnosti asistenta policie ČR pro práci v sociálně vyloučených lokalitách, 2007, s. 5)

⁷ *Cílem je zachytit informace o vznikajících či probíhajících aktivitách, které nesou znaky trestné činnosti, a navázat kontakt s osobami, které se staly oběťmi této činnosti a pomoci jim uplatnit jejich práva (zprostředkovat a podpořit kontakt klientů s úřady, Policií ČR a NNO), předat informace o rizicích vyplývajících ze situace apod. Významnou podmínkou pro kvalitní poskytování této služby je pravidelný kontakt a spolupráce s Policií ČR.* Drom, romské středisko. Aktuality. Terénní programy pro Brno.

1.3 Poslání, cíle a metody práce Programu Asistence prevence kriminality

Brněnští asistenti prevence kriminality (stejně jako jejich kolegyně/kolegové z jiných měst) vycházejí při své práci z Metodiky policejní asistence, kterou vydalo Ministerstvo vnitra. Záměrně zde cíle služby, uvedené v této Metodice, zmíním, neboť z nich vychází cíle, jež si brněnští pracovníci stanovili.

Cíle služby asistenta policie dle Metodiky policejní asistence jsou:

- ***usnadnit obyvatelům sociálně vyloučených lokalit kontakt a komunikaci s policií***

Mechanismus asistenta policie je v současné praxi chápán jako samostatná modifikace terénní sociální práce. V první fázi je úkolem asistenta policie navázat kontakt s klienty a získat důvěru nutnou pro práci v daném prostředí. Hlavní devizou další činnosti totiž musí být dobrá znalost prostředí.

- ***navázání pozitivního vztahu mezi Policií ČR s lidmi žijícími v sociálně vyloučených lokalitách***

Úkolem asistenta policie je také zlepšovat vztahy mezi policií a obyvateli těchto enkláv v mnoha oblastech a přispívat k vytváření podmínek, kdy Policie ČR může úspěšněji vstupovat do těchto lokalit a poskytovat své služby a pomoc těm, kteří o to prostřednictvím asistentů projeví zájem. Jejich úlohou je fungovat jako spojka mezi policií a obyvateli sociálně vyloučených lokalit, usnadňovat oběma stranám vzájemnou komunikaci a přispívat k vytváření takových podmínek, které umožní lidem žijícím v prostředí sociálně vyloučených lokalit snadnější přístup ke službám a pomoci ze strany Policie ČR.

- ***pomoci Policii ČR s orientací v sociálně vyloučených lokalitách***

Působení asistentů policie je výhradně dvousměrné. Kromě pomoci svým klientům – obětem a svědkům trestné činnosti – poskytují pomoc také Policii ČR. Ta pak dokáže efektivněji vyhledávat a stíhat ty typy trestné činnosti, které jsou pro sociálně

[online]. [Cit. 2010-01-10] Dostupné z www: <http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/tsp-pro-brno.html>.

segregované skupiny nejcharakterističtější a které je dlouhodobě vylučují ze společnosti. Znalostí prostředí a lidí v něm žijících pomáhá asistent policie policistům při prováděných šetřeních v lepší a rychlejší orientaci v tomto prostředí. Pro asistenta policie je vždy prioritní zájem jeho klienta. Proto i spolupráce asistenta s policií musí být vždy vedena s ohledem na prospěch klienta služby! (Metodika činnosti asistenta policie ČR pro práci v sociálně vyloučených lokalitách, 2007, s. 5–6)

Jak jsem již uvedla v začátku podkapitoly, na základě těchto cílů a ze zkušeností, vyplývajících z terénu, si tým asistentů stanovil tyto cíle a poslání, kterými se při práci s cílovou skupinou řídí:

„Posláním Asistence prevence kriminality je napomoci eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách, a to jak kriminality, při níž se obyvatelé těchto lokalit stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají.

Hlavní cíle Asistence prevence kriminality jsou:

- *usnadnit obyvatelům sociálně vyloučených lokalit kontakt s policií a dalšími institucemi*
- *zlepšovat vztahy mezi policií a obyvateli těchto lokalit*
- *pomoci policii s orientací v sociálně vyloučených lokalitách*
- *poskytovat klientům služby informace o možných rizicích spojených se současným způsobem života a snižovat tato rizika.*“⁸

Je třeba dodat, že cílem služby, vyplývajícím z výčtu shora uvedeného, není primární zaměření na snižování kriminality (i když po zkušenosti v jiných městech některé typy kriminality začaly ustupovat, např. lichva, prostituce). Podstatným cílem je hlavně napomáhat prevenci vzniku sociálně patologických jevů, zejména u dětí a mladistvých⁹.

⁸ Drom, romské středisko. Projekty. Aktuální projekty. Asistence prevence kriminality. [online]. [Cit. 2010-01-10]. Dostupné z [www: <http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/projekty/aktualni-projekty/asistence-prev-krim/>](http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/projekty/aktualni-projekty/asistence-prev-krim/).

⁹ Od začátku fungování služby pořádají asistenti programu ve spolupráci se zástupci PČR v Brně různé preventivní akce pro děti (v rámci Příměstského tábora pro děti a mládež, kterou každoročně Drom pořádá, se jedná zejména o návštěvy policejní základny a besedy pro děti na téma drogy, kriminální

Důležité je také zmínit, s jakou cílovou skupinou asistenti pracují: *Jedná se o obyvatele sociálně vyloučených lokalit ohrožené kriminalitou a sociálně patologickými jevy, a to jak v roli obětí, tak i pachatelů trestné činnosti. Asistence prevence kriminality v Brně se zaměřuje především na problematiku páčání trestné činnosti ze strany dětí a mladistvých a na sociálně patologické jevy v těchto cílových skupinách (drogy, záškoláctví, zanedbávání péče o dítě, domácí násilí atd.)*¹⁰

Personální složení týmu je v současné době následující: koordinátorka programu APK, 2 asistenti APK, právník (poskytuje základní právní poradenství). Do budoucna se uvažuje o posílení týmu o jednoho asistenta.

Program je poskytován především v lokalitách na území městských částí Brno-sever, Brno-střed, Brno-Komárov a Brno-Židenice¹¹. Asistence je poskytována především v terénu, ale má vyhrazené návštěvní hodiny i v poradně střediska Drom na ulici Bratislavská 41.

Asistenti si vedou kontaktní knihu, do které vpisují typy problémů, které řeší, typy služeb, které poskytují, a kontakty s institucemi: policií, školou, odborem sociálně-právní ochrany dětí a mládeže, probační a mediační službou, základními školami. Výsledky práce jsou jednou za rok evaluovány a zveřejněny ve výroční zprávě Dromu a v jiných dokumentech předkládaných v rámci spolupráce s PČR a dalšími subjekty. Tabulky se statistickými údaji za rok 2008 a 2009 uvádím v příloze č. 1.

K základním metodám práce s klienty v rámci služby patří depistáž, poradenství, pomoc s listinami, jednání v zájmu klienta, doprovod, emocionální podpora. Významnou metodou práce je depistáž, která spočívá v monitorování sociálně vyloučených lokalit, kde je zvýšený výskyt sociálně patologických jevů či kriminality. Asistenti kontaktují klienty přímo v terénu nebo naopak klienti kontaktují asistenty

chování apod). Podobně i Městská policie nabízí preventivní projekty pro děti.

¹⁰ Drom, romské středisko, Projekty. Aktuální projety. Asistence prevence kriminality. [online]. [Cit. 2010-01-10]. Dostupné z [www: <http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/projekty/aktualni-projekty/asistence-prev-krim/>](http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/projekty/aktualni-projekty/asistence-prev-krim/).

¹¹ Tyto lokality byly vybrány po intenzivním jednání se zástupci PČR, na kterých se diskutovalo o rizikovém chování v těchto lokalitách. Po těchto jednáních byla vybrána příslušná oddělení PČR, kde probíhal vzájemný zácvik asistentů a policistů, vedoucí ke vzájemné spolupráci.

v poradně. Jednotlivé kauzy asistenti řeší s koordinátorkou projektu, popřípadě s právníkem nebo s dalšími odborníky z návazných služeb.

Spolupráce se zástupci PČR spočívá zejména v těchto oblastech:

- vyhledávání klienta PČR (poškozený, svědek, pachatel) v terénu
- předávání informací od PČR klientovi (obsílka, termín výsledku apod.)
- vytipování svědků trestné činnosti v terénu
- doprovod klienta na výslech/podání vysvětlení u PČR
- zprostředkování komunikace (včetně překladu z/do romštiny)
- upozorňování na výskyt trestné činnosti v lokalitě
- zprostředkování kontaktu se zákonnými zástupci dětí a mladistvých
- poskytování informací klientovi PČR o možných rizicích spojených se současným způsobem života a snižování těchto rizik¹²

2. Situace v sociálně vyloučených lokalitách

Koncept sociálního vyloučení úzce souvisí s cílovou skupinou, na kterou se ve své práci zaměřuji, proto mu věnuji samostatnou kapitolu. Opírám se zde hlavně o dokument s názvem „*Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*“, vypracovaný pražským sociologem Ivanem Gabalem. Dále nastíním dílčí oblasti sociálního vyloučení. Vzhledem k tomu, že je program Asistence prevence kriminality poskytován v sociálně vyloučených lokalitách Brně, podrobněji se věnuji i situaci v těchto lokalitách.

Za zmínku jistě stojí vysvětlit, kdy se pojem sociální vyloučení začal používat. Podle autorů Tomáše Hirta a Marka Jakoubka (2006, s. 13), zabývajících se dlouhodobě a systematicky terénními výzkumy v sociálně vyloučených lokalitách, se pojem začal používat v 80. a 90. letech 20. století v západoevropských zemích zejména proto, aby nahradil výraz „chudoba“, který evokuje pouze nedostatek hmotných zdrojů, ale nezohledňuje důležité kritérium kvality sociálních vztahů.

¹² Drom, romské středisko, Projekty. Aktuální projekty. Asistence prevence kriminality. [online]. [Cit. 2010-01-10]. Dostupné z www: <<http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/projekty/aktualni-projekty/asistence-prev-krim/>>.

Petr Mareš (in Sirovátka, 2002, s. 15) mluví o konceptu sociální vyloučení takto: *Jádrem sociální exkluze je dnes fakt, že se vyloučení jedinci, ale i celé vyloučené sociální kolektivy nepodílejí stejnou měrou jako ostatní na (hmotných i nehmotných) zdrojích společnosti a na jejich distribuci a redistribuci, což je podstatné, neboť to vede k jejich chudobě a sociální či kulturní izolaci. Je to proces vydělování jedinců i sociálních kategorií z organizací či komunit, z nichž je složena společnost, a zbavuje je práv a povinností, které jsou s tímto členstvím v nich spojeny.*

Jak jsem již zmínil, v roce 2006 byla provedena „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacita subjektů působících v této oblasti“, kterou na žádost Odboru sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity provedla společnost Gabal analysis & consulting. Ve zmíněném výzkumu je „sociální vyloučení charakterizováno jako proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti.“ (Gabal, 2009, s. 9)

Z vlastní tříleté praxe vím, že sociální vyloučení se může projevovat v různé míře. Cílová skupina, na kterou se ve své práci zaměřuji, se v různých životních etapách potýká s řadou problémů. S omezeným přístupem k výše jmenovaným zdrojům souvisí fakt, že obyvatelé sociálně vyloučených lokalit žijí ve špatných životních podmínkách (nedostatek prostoru v domácnosti pro každého člena rodiny, nevyhovující hygienické podmínky atd.), často jsou z důvodu nedostatku finančních prostředků odpojení od energií, jsou neustále vystaveni vlivu sociálně patologických jevů atd. Z těchto a jiných důvodů se mohou uchýlovat nebo se již uchylují k nelegálním způsobům obživy a sociálně patologickým jevům (práce na černo, lichva, výroba a distribuce drog, prostituce, domácí násilí, alkoholismus aj.).

Z Gabalova výzkumu (2006, s. 10) dále vyplývá, že za Roma je považován takový jedinec, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (například při sčítání lidu) hlásil, a/nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických,

kulturních nebo sociálních) indikátorů. Za sociálně vyloučenou romskou lokalitu je ve výzkumu označován prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím a jsou sociálně vyloučení. Na jedné straně se může jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo celou městskou čtvrť čítající několik stovek, nebo dokonce tisíc obyvatel na straně druhé. K tomu, aby byla lokalita vnímána jako romská, přitom není vůbec nutné, aby Romové v dané lokalitě tvořili statistickou většinu.

Na základě výzkumu lze říct, že *sociálně vyloučené romské lokality v ČR vznikají především v důsledku:*

- „přirozeného“ *sestěhování se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením,*
- *vytlačování romských rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení v lokalitách s často vysokým podílem romského obyvatelstva,*
- *řízeného sestěhování (především ze strany obcí) neplaticů nájmu a obecně lidí považovaných za „nepřizpůsobivé“ či „problémové“ do ubytoven či holobytů¹³.*

(Gabal, 2006, s. 10)

Důležité je uvědomit si skutečnost, že ne všichni obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou sociálně vyloučení a že ne všichni Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách a musejí být nutně sociálně vyloučení. Jak píše Gabal (2006, s. 10): *K tomu, aby byla lokalita vnímána jako romská, přitom není vůbec nutné, aby Romové v dané lokalitě tvořili statistickou většinu. Existují pochopitelně také sociálně vyloučené lokality, v nichž je podíl Romů malý, či kde Romové vůbec nežijí. Vzhledem ke skutečnosti, že mnozí Romové žijí plně integrováni do společnosti, je v neposlední řadě třeba zdůraznit, že není možné klást rovnítko mezi pojmy „Rom“ a „sociálně vyloučený“.*

Taktéž autoři Hirt s Jakoubkem (2006, s. 22) poukazují na to, že problém sociálního vyloučení, ve kterém se nachází řada českých Romů, se neomezuje na sociálně vyloučené lokality. Autoři dále jmenují řadu faktorů (dlouhodobou nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, chybějící dovednosti a sociální

¹³ Staré, zchátralé obecní domy nižší kategorie.

kapitál, znevýhodnění viditelných fyzických znaků, atd.), vyskytujících se také u lidí, kteří nežijí jen pohromadě v územně vymezených enklávách. Autoři (2006, s. 22) varují před tím, *...Aby jeden chybný koncept, zastoupený výrazy jako 'příslušník romské komunity' nebo 'romského etnika', nebyl bez dalšího pouze nahrazen jiným, snad lepším, ale přece jen neúplným konceptem 'obyvatel sociálně vyloučené lokality'.*

2.1 Problematické oblasti sociálního vyloučení

Dílčích oblastí sociálního vyloučení najdeme hned několik, za nejpálčivější problém sociálního vyloučení považují po zkušenostech z práce problematiku bydlení (s tím spojené neplatičství nájmu, přeplněné byty, nevyhovující podmínky pro bydlení, absolutní nedostatek soukromí, který podle mého názoru vede k tomu, že se děti a mládež často zdržují na ulicích), nezaměstnanost a s tím související nízká úroveň vzdělání, nelegální způsoby obživy, lichva, půjčování peněz od peněžních ústavů na vysoký úrok, práce na černo, závislost na sociálních dávkách. Další neméně podstatnou dimenzí sociálního vyloučení je chudoba. Různí autoři se zabývají dimenzemi sociálního vyloučení velmi podrobně, já tyto výše jmenované oblasti (problematika bydlení, nezaměstnanost, chudoba) pouze nastíním.

2.1.1 Bydlení

Problém nekvalitního bydlení vymezuje Gabal (2006, s. 27) takto: *Některé z dnešních sociálně vyloučených romských lokalit vznikly v místech, kde žilo větší množství Romů již před rokem 1989. Naprostá většina lokalit však vzniká až v průběhu 90. let 20. století v důsledku postkomunistické transformace. V oblasti bydlení byl transformační proces spojený zejména se:*

- *zánikem státního systému přidělování bytů (resp. převedením bytového fondu do vlastnictví obcí),*
- *restitucemi bytových domů,*
- *nekoncepční privatizací významné části bytového fondu, takzvanou gentrifikací historických center měst neboli vytěsňováním sociálně slabých do těchto oblastí, jejich následnou renovací a přeměnou na rezidence obyvatel vyšších příjmových vrstev a sídla firem.*

Gabal dále uvádí, že kvalitu bydlení ve zkoumaných lokalitách ovlivňuje řada faktorů, o kterých se autor podrobně zmiňuje. Je však potřeba brát zřetel na to, že situace je v jednotlivých lokalitách různá, přesto se dá říci (2006, s. 28), že *životní podmínky v nich jsou ve většině případů kvalitativně výrazně horší, než jaký je běžný standard v České republice.*

Z vlastní zkušenosti mohu jen potvrdit, že úroveň bydlení v Brně je určitě jiná než např. v lokalitách Břeclav, Karviná aj. Úroveň bydlení u některých klientů není vyhovující: žijí v přeplněných bytech, sociální zařízení mají mnohdy oddělené od bytů, často jsou odpojení od přívodů energií. Některé domy, ve kterých klienti žijí, jsou vybydlené, špinavé, mnohdy v nich můžeme najít injekční stříkačky, rozbité láhve apod. Naopak jsou zde i domy, kde se žije „standardním“ způsobem: jsou čisté, mají své domovníky, popř. správce domu. Jeden z těchto domů sídlí na Bratislavské 41¹⁴, kde se nachází i organizace Drom, romské středisko.

2.1.2 Nezaměstnanost

Další dimenzí sociálního vyloučení je nezaměstnanost, u Romů často mluvíme o dlouhodobé nezaměstnanosti a závislosti na sociálních dávkách. Domnívám se, že dlouhodobá nezaměstnanost Romů a pobírání sociálních dávek je jedním z důvodů negativního postoje vůči Romům ze strany většinové společnosti. A právě vysoká míra nezaměstnanosti sebou přináší několik problémů, se kterými se musejí potýkat nejen Romové.

Hirt s Jakoubkem (2006, s. 42) vysvětlují důvody, proč většina sociálně vyloučených Romů nepracuje. Dle autorů lidé pracují, aby se uživil, to znamená, aby měli peníze. Díky státnímu systému sociální ochrany mají domácnosti, jejichž příjem nedosahuje životního minima, nárok na finanční prostředky alespoň ve výši tohoto

¹⁴ Jako příklad dobré praxe může posloužit dům na Bratislavské ulici č. 41. Tento objekt byl vystavěn asi kolem roku 1910. V roce 1998 se dům nacházel ve zchátralém stavu, obývali ho z větší části neplatiči. Pod heslem „Nechceme dělat pro ně, ale s nimi“ byla zahájena komunikace s tehdejšími nájemníky o rekonstrukci budovy a jejich zapojení do rekonstrukce. Po domluvě s MČ Brno-střed bylo dohodnuto, že si nájemníci své dluhy odpracují. Byla udělena tzv. tlustá čára za obdobím, kdy nájemníci neplatili nájem, vznikly smlouvy na dobu určitou a došlo ke vzniku samosprávy domu. Z odhadovaného původního poměru 90 % neplatičů z 90. let je jich nyní pouze 20 %. (Adéla Souralová in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 45, 46)

minima. Pro většinu obyvatel sociálně vyloučených enkláv jsou hlavním, jediným a stálým příjmem tyto dávky. Autoři (2006, s. 43) dále vysvětlují, že zákonodárce nepočítal s tím, že by se dávky staly trvalým zdrojem příjmu domácností, ale stalo se to. Už domácnost, která se skládá ze čtyř členů (dvou dětí a dvou rodičů nad 26 let) má životní minimum vyšší, než je možný čistý příjem z nekvalifikovaného zaměstnání jednoho z rodičů.

Tudíž kvůli garantovanému příjmu ve výši životního minima se lidem v produktivním věku, jsou-li příslušníky početných domácností, z finančního hlediska nevyplatí mít pravidelné zaměstnání. Život bez zaměstnání je přitom jedním z hlavních rysů sociálně vyloučených a často přispívá k postupnému propadu do pasti chudoby. Zatímco v minulém režimu byli Romové nuceni a schopni udržet si pracovní místo, i když často na nejnižších pozicích, dnes je romská populace převážně dlouhodobě nezaměstnaná. Jako možnou strategii obživy Romové často volí tzv. práci na černo, zejména proto, že dosahují nízkého vzdělání a legální práce je proto špatně placená. Další možnou alternativou získání obživy je nelegální činnost, které se budou dále věnovat.

2.1.3 Chudoba

Poslední oblastí sociálního vyloučení, která do značné míry souvisí s nezaměstnaností, je chudoba. Chudoba Romů je stále diskutovaným pojmem, který se snaží vyřešit nejen vládní činitelé v ČR, ale v celé Evropě. Kristina Peláková (in Šimíková, Vašečka, 2004, s. 68) mluví o tom, že *chudoba Romů je dnes výsledkem několika faktorů a svým způsobem se do ní promítají opatření vlád jak před rokem 1989, tak i po něm*. Příslušníky romských komunit řadí do marginalizovaných¹⁵, sociálně ohrožených skupin, které mají ztížený přístup na trh práce. Peláková (in Šimíková, Vašečka, 2004, s. 68) dále uvádí: *Pokud jsou chudí v určité lokalitě koncentrování, může dle některých autorů (Lewis) v rámci delšího časového horizontu docházet k přenosu vzorců chování, jež jsou generovány životem v chudobě z generace na generaci. Hovoří se o kultuře chudoby jako o způsobu života chudých, kteří si*

¹⁵ Marginalizované skupiny jsou ty, jež jsou odsunuty na okraj společnosti. (Sedláková in Šimíková, Vašečka, 2004, s. 68)

vytvořili specifické strategie, kterými na život v bídě reagují a které jim pomáhají chudobu snášet.

Pokud hovoříme o romských komunitách, nemůžeme pouze konstatovat, že jsou chudé. Problém je daleko rozsáhlejšího charakteru. Na chudobu Romů lze nahlížet optikou několika různých konceptů, na které v této práci není dostatek prostoru.¹⁶ Míru chudoby určují příjmy, majetek, spotřeba, zadluženost domácností aj. To je však u romské populace těžko měřitelné, neboť může mít jiná měřítka a představy o bohatství a chudobě vzhledem ke svým odlišným hodnotám a životním strategiím.

Z výše uvedeného však vyplývá, že dimenze sociálního vyloučení jsou úzce spjaty s nekvalitními podmínkami bydlení, dlouhodobou nezaměstnaností, s tím související chudobou. V sociálně vyloučených lokalitách vyrůstají nové a nové generace, které postrádají pozitivní vzorce chování, jsou zatížené jednak mezigeneračními přenosy negativních vzorů chování a také negativními postoji většinové společnosti. Já osobně považuji tyto generační přenosy negativních vzorců chování, vyplývajících z jakýchkoliv důvodů, za nejzávažnější problematiku Romů, ze které mnohdy není cesty ven a všechny programy, které napomáhají na „cestě z ghetta“ považuji za velmi přínosné.

2.2 Popis sociálně vyloučených lokalit v Brně

Vzhledem k tomu, že je Program Asistence prevence kriminality poskytován v sociálně vyloučených lokalitách ve městě Brně, logicky se těmto lokalitám věnuji podrobněji. Při popisu dnešní situace v sociálně vyloučených lokalitách ve městě Brně jsem vycházela jednak z „*Mapy sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR*“. Tato mapa je jedním z významných výstupů projektu Ministerstva práce a sociálních věcí a to již výše zmíněného dokumentu „*Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*“, který realizoval Gabal společně s pracovníky GAC spol. s r. o. Tento projekt byl financován z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. Druhým zásadním zdrojem je publikace „*Dlouhodobý monitoring situace*

¹⁶ Jedná se o koncepty absolutní, relativní, objektivní a subjektivní chudoby.

romských komunit v České republice – moravské lokality“, zadaná Úřadem vlády české republiky. Realizátorem zakázky byla rovněž Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Analýza lokality Brno proběhla v prosinci 2008. Vycházím zde také z vlastní profesní zkušenosti při kontaktu s obyvateli sociálně vyloučených lokalit.

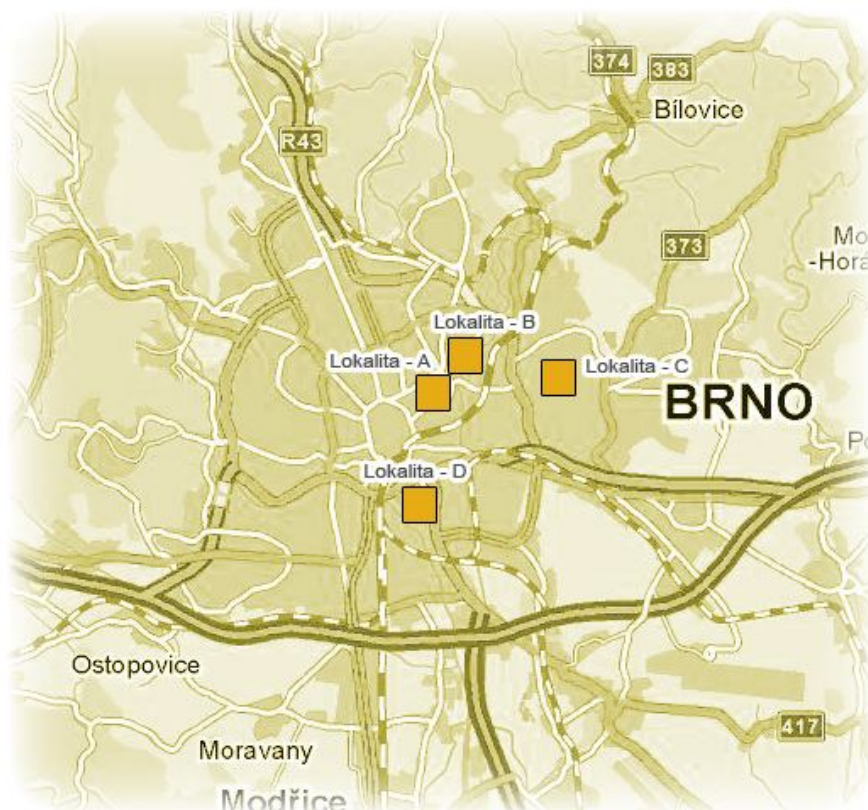
Město Brno je druhým největším městem v České republice, je administrativním, kulturním a správním střediskem Jihomoravského kraje. Adéla Souralová (in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 22), spoluautorka výzkumu ve městě Brně, uvádí: *Romové přicházeli na Moravu již během 16. století. Jak dosvědčují zápisy z matrik, obývali Romové původně okrajové části města – dnešní Komín, Komárov a Černovice. Zatímco v roce 1921 zde žilo 31 obyvatel, po vyhlášení zákazu vstupu tzv. potulných Cikánů na území Velkého Brna sem začaly být sestěhovávány další rodiny z jiných míst, takže v roce 1930 počet obyvatel dosáhl 103. Je tedy patrné, že tradice sestěhovávaní Romů je v Brně již letitá a v ČR sahá před normalizační období.*

Většina obyvatel Brna má sociálně vyloučené lokality spojené zejména s nechvalně proslulým tzv. brněnským Bronxem¹⁷, který se nachází na ulicích Bratislavská, Cejl, Francouzská. Zmíněné ulice patří do sociálně vyloučených lokalit, avšak v Brně je těchto ulic více a budu se jim také věnovat.

Souralová (in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 24) uvádí, že v Brně žije podle kvalifikovaných údajů 15–17 tisíc Romů, přitom pouze 8–10 tisíc z nich bydlí v sociálně vyloučených lokalitách. Tím se potvrzuje, že ne všichni Romové v Brně žijí v sociálně vyloučených lokalitách a ne všichni obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou Romové.

¹⁷ Romská poradkyně města Brna Helena Křištofová píše: „Ulice Cejl, Francouzská, Bratislavská, Příční, Hvězdová, Spolková, Körnerova..., všichni tušíme, proč se této části Brna říká Bronx. V povědomí Brňanů je tato část města zapsána jako místo nevalné pověsti. Kdokoli tudy prochází nebo přijíždí tramvají či autem, všimne si, že romských občanů zde žije mnohem víc než v jiných lokalitách Brna. Na této skutečnosti není celkem nic divného. Zdá se však, že v přímé úměře se zvyšujícím se počtem sociálně potřebných romských obyvatel jsou zdejší ulice jakoby posety různými bary a hernami.“ Romano hangos. Brněnský bronx. [online]. [Cit. 2010-01-24]. Dostupné z [www: <http://www.romanohangos.cz/clanek.php?id_clanek=332>](http://www.romanohangos.cz/clanek.php?id_clanek=332).

Jak už jsem uvedla v úvodu této podkapitoly, na stránkách MPSV je vyvěšená „Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR“. Na území statutárního města Brna mapa definovala celkem čtyři sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené lokality, a sice lokalitu A, lokalitu B, lokalitu C, lokalitu D.

Obr. č. 1 Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR¹⁸

Všem lokalitám se budu postupně věnovat, stručně popíši stav bydlení, formy obživy, sociálně problémové jevy a odhad počtu romských obyvatel žijících v těchto lokalitách. Suralová (in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 24) všem zmíněným lokalitám přiřazuje názvy brněnských ulic, ve kterých se lokality nachází, a sice: lokalitu A nazývá lokalita „Cejl“, lokalitu B jako lokalitu „Mostecká“, lokalitu C „Životského“ a poslední lokalitu D pojmenovala jako lokalitu „Dornych“.

Při bližším popisu jednotlivých lokalit použiji právě tato označení.

¹⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Evropská unie. Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Interaktivní mapa. Jihomoravský kraj. Brno. [online] [Cit. 2010-01-30]. Dostupné z [www:< http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1.html>.](http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1.html)

2.2.1 Lokalita Cejl

Lokalita Cejl se nachází poblíž centra města Brna, ulice Cejl je hlavní dopravní tepnou, po které denně projede několik tisíc obyvatel, proto je tato lokalita tak známá. Sídli zde několik firem, je zde velká koncentrace lidí. Zároveň je lokalita největší sociálně vyloučenou nebo sociálním vyloučením ohroženou lokalitou, kde je zaznamenán velký výskyt sociálně patologických jevů, kriminality. Z tohoto důvodu je zde zastoupeno hodně neziskových organizací (Drom, romské středisko; A-kluby České republiky, o.p.s.; Společenství Romů na Moravě o.p.s.; Ratolest Brno, občanské sdružení, Dům sociální prevence), což je jedním z hlavních rysů této lokality v porovnání s jinými lokalitami v Brně.

Souralová (in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 28) uvádí: *Je zde velká koncentrace nestátních neziskových organizací (NNO) a tedy hustá zasiťovanost prostoru lokality sociálními službami. NNO poskytují sociálně vyloučeným obyvatelům, které v lokalitě Cejl tvoří z 99 % Romové, širokou škálu služeb. Umístění těchto NNO přímo v lokalitě je v současné době hodnoceno jako přidaná hodnota.*

V lokalitě Cejl se nachází staré činžovní domy, převážně 3. a 4. cenové kategorie. Většina zde žijících Romů, kteří bydlí v soukromých domech, nemá nájemní smlouvy. Ti, kteří bydlí v městských bytech, mají smlouvu na dobu neurčitou nebo určitou. Odhaduje se, že zde žije 3001–5000 romských obyvatel. Většina obyvatel je závislá na sociálních dávkách, několik obyvatel je trvale nezaměstnaných a několik jich pracuje příležitostně a většinou tzv. na černo. V létě provádí výkopové práce nebo se živí sběrem šrotu. Ze sociálně patologických jevů je zde ve větší míře zastoupena prostituce, prodej drog, krádeže, stejně jako gamblerství, narkomanie a alkoholismus.¹⁹

V létě 2009 prováděli asistenti prevence kriminality průzkum počtu heren, nonstopů a restauračních zařízení s hracími automaty a spočítali, že jen na ulici Cejl jich je umístěných 16, dále jsou zde bazary a zastavárny. A v celé této lokalitě jich je

¹⁹Ministerstvo práce a sociálních věcí. Evropská unie. Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Interaktivní mapa. Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita A. [online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné z [www: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_1.html>](http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_1.html).

samozřejmě mnohem více. Tým APK se prostřednictvím Pracovní skupiny pro integraci²⁰ zasazuje za to, aby byl tento počet radikálně snížen.

Souralová (in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 28) se zmiňuje o tom, že je veřejným tajemstvím, o kterém vědí všechny zainteresované subjekty (samosprávy, NNO a v souvislosti s dětmi také základní školy), že v hernách, bazarech a zastavárnách končí množství peněz z dávek v hmotné nouzi. Dalšími lákadly, kde mohou finance skončit, jsou sázkové kanceláře nebo letáky nabízející rychlou půjčku.

Dá se říci, že asistenti prevence kriminality působí nejvíce v této lokalitě. Jedná se především o preventivní činnost směřující k dětem a mladistvým, dále o spolupráci se zástupci PČR (na jednotlivých kauzách), s dalšími zainteresovanými subjekty (ZŠ, OPSOD, probační a mediační služba aj.), popř. subjekty, které o spolupráci projeví zájem. Klíčová je však spolupráce se zástupci PČR.

2.2.2 Lokalita Mostecká

Ulice Mostecká sousedí s ulicí Cejl, nachází se také v blízkosti centra. V této lokalitě se nachází dvou až třípatrové činžovní domy, většinou 4. kategorie, dva z domů mají status holobytu. Jedná se o městskou čtvrť, jejíž občanská vybavenost je na standardní úrovni, celkově je však oblast považována za „špatnou adresu“²¹. Většina služeb je dostupná přímo v lokalitě. Domy jsou ve velmi špatném stavu, některé lze považovat až za neobyvatelné. Ve dvorech některých domů se tvoří skládky odpadků, byty jsou plesnivé. Většina obyvatel je závislá na sociálních dávkách, někteří pracují příležitostně, opět tzv. na černo, jiní sbírají železo a papír. Přítomnost sociálně patologických jevů je zastoupena především lichvou, prodejem drog. Významně jsou zastoupeny také gamblerství a narkomanie, ojedinělá je prostituce a alkoholismus. Počet romských obyvatel v této lokalitě se odhaduje na 901–1000.²²

²⁰ Skupina vznikla na Magistrátu města Brna a sdružuje zástupce města, NNO (Drom, romské středisko, IQRS), nově zástupce Lokálního partnerství Agentury pro sociální začleňování, členem je i ředitel firmy Cooptel, stavební, a.s. - Milan Ščuka, MBA, ad.

²¹ Stigma „špatná adresa“ si můžeme vyložit jako domy a byty, které jsou neudržované, poničené, ve špatném stavu a bývají tak synonymem pro romskou lokalitu, kterou tak označuje majoritní společnost.

²² Ministerstvo práce a sociálních věcí. Evropská unie. Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Interaktivní mapa. Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita B.

I v této lokalitě působí asistenti prevence kriminality a také terénní pracovníci. Provádí zde zejména depistáže, navštěvují klienty v bytech, popřípadě nabízejí sociální služby s odkazem na možnost návštěvy jak v poradně terénních pracovníků, tak v poradně Asistence prevence kriminality.

2.2.3 Lokalita Životského

Tato lokalita se nachází ve čtvrti Židenice poblíž Staré osady, z čehož vyplývá, že je zde menší počet sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených obyvatel.

Je zde větší množství přizemních a dvoupatrových domů, jsou to byty nižší kategorie staré 80–100 let. Většina sociálně vyloučených obyvatel je závislá na sociálních dávkách. Několik obyvatel je trvale zaměstnáno, několik jich pracuje příležitostně (výkopové a pomocné stavební práce, úklidové práce, stánkový prodej textilu), většinou však „na černo“.

Někteří si také přivydělávají sběrem železného šrotu. Počet žijících romských obyvatel nebyl v Gabalově výzkumu zjištěn. Ze sociálně patologických jevů jsou zde zastoupeny krádeže, ojediněle prostituce, prodej drog a lichva.²³

Z výše uvedených charakteristik je patrné, že tato lokalita je nejméně zatížená sociálně patologickými jevy a kriminalitou, což můžeme do značné míry připisovat lepším životním podmínkám, většímu počtu zaměstnaných.

[online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné z [www: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_2.html>](http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_2.html).

²³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Evropská unie. Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Interaktivní mapa. Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita C.

[online] [Cit. 2010-01-30]. Dostupné z [www: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_3.html>](http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_3.html).

2.2.4 Lokalita Dornych

Domnívám se, že stejně jak lokalita „Cejl“ je i tato lokalita v povědomí většiny Brňanů známá. Ulice Dornych se nachází poblíž autobusového nádraží Zvonařka, tudíž je zde opět větší koncentrace obyvatel, sídlí zde taktéž několik firem, podniků, obchodních center, z nichž nejznámější je obchodní centrum Galerie Vaňkovka.

V lokalitě se nachází činžovní domy v několika sousedících ulicích, byty jsou obvykle 3. a 4. kategorie. Většina obyvatel je závislá na sociálních dávkách. Někteří obyvatelé lokality jsou trvale zaměstnaní, někteří jsou zaměstnáváni příležitostně (opět často „načerno“). V lokalitě působí několik subjektů zaměstnávajících na sezónní manuální práce (většinou pomocné stavební a úklidové práce). Někteří obyvatelé si přivydělávají sběrem železného šrotu, barevných kovů a papíru. Ze sociálně patologických jevů se zde ojediněle vyskytuje prostituce, prodej drog, lichva a drobné krádeže. Významně zastoupeno je gamblerství, narkomanie a alkoholismus ojediněle.²⁴

Ve všech zmíněných lokalitách působí asistenti Programu Asistence prevence kriminality. Pracují s klienty přímo v lokalitě, tedy v jejich přirozeném prostředí, nebo je informují o tom, kde a kdy mohou asistenty vyhledat, popř. je odkazují na jiné instituce a služby. Provádí zde také jakoukoli jinou práci, které spadá do oblasti jejich činnosti. Samozřejmě zde působí i pracovníci jiných neziskových organizací, úřadů, institucí, kteří sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohroženým obyvatelům nabízejí své služby.

²⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Evropská unie. Interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Interaktivní mapa. Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita D. [online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné z [www: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_4.html>.](http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_4.html)

3. Kriminalita Romů ve městě Brně

Vzhledem k tomu, že posláním Programu Asistence prevence kriminality je napomoci eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených romských lokalitách, a to jak kriminality, při níž se obyvatelé těchto lokalit stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají, poslední kapitolu teoretické části věnuji kriminalitě a sociálně patologickým jevům. V současné době nejsou k dispozici sociologické výzkumy, které by se zaměřovaly na zmapování typů kriminality, s nimiž se potýkají obyvatelé sociálně vyloučených lokalit obývaných převážně Romy. K dispozici jsou pouze práce a výzkumy, ve kterých se daná problematika odráží okrajově. V příloze č. 2 přikládám mediální sdělení, ze kterých jsou patrné oblasti činnosti Programu APK, směřující k potlačení nebo předcházení kriminality.

Obecně je pojem kriminality velmi často spojován s kriminalitou Romů, neboť mezi slovo Rom a slovo zločinec či asociál někteří lidé, často bezostyšně a urážlivě, kladou rovnítko. Toto vidění je však velmi černobílé. Tito lidé nejsou schopni přijmout jakýkoliv pozitivní význam romství. (srov. Večerka in Romové v České republice, 1999, s. 417)

Taktéž nerada uvádím, že např. klienti Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Drom jsou ohroženi sociálně patologickými jevy, i když to tak do jisté míry je, neboť si pak velmi často lidé kladou rovnítko mezi dětmi a mladiství Romové a sociálně patologický jev. Je potřeba zdůraznit, že ne všichni Romové jsou ohroženi zmíněnými jevy, popř. kriminalitou, nebo tyto jevy páchají a že sociálně patologickými jevy jsou ohroženi i Neromové.

Otázka kriminality spojená s Romy je velmi obsáhlá a lze na ni nahlížet z několika možných úhlů pohledu. Jak z hlediska etnicity, tak z hlediska rozdělení trestných činů. Zároveň nelze mnohdy říct, že se jedná o kriminalitu Romů, neboť pachatelé trestných činů se nemusí hlásit k romské národnosti. Z toho důvodu je také velmi těžké dohledat relevantní statistické údaje. Dostupné jsou například statistické údaje, týkající se kriminality cizinců, ve kterých však nejsou uvedeny záznamy o páchání trestných činů z řad obyvatel romské národnosti.

Kriminolog a sociolog Kazimír Večerka (in Romové v České republice, 1999, s. 426), zabývající se kriminalitou Romů, se zmiňuje o tom, že jedním z mála empirických údajů, o který je možné se do značné opřít v souvislosti se současnou romskou kriminalitou, je vykazování kriminality tzv. statisticky významných skupin obyvatel (SVS), kam se řadí vedle cizinců národnostní menšiny, včetně Romů. Autor dále uvádí (in Romové v České republice 1999, s. 426), že vzhledem k tomu, že větší výskyt osob označených kategorií SVS je zaznamenán v lokalitách, kde tradičně žijí Romové ve větší koncentraci, lze odvodit, že převážná část pachatelů jsou Romové.

Kriminalita Romů není stejnoměrně zastoupena na celém území České republiky. Ve své práci se zabývám kriminalitou ve městě Brně. Večerka (in Romové v české republice, 1999, s. 427) uvádí, že podle posledních údajů Městské policie v Brně se Romové podílejí na 95 % kapesních krádeží a 80 % loupežných přepadení. Na prostituci a s ní souvisejícím kuplířstvím, loupežných přepadeních se pak podílejí dle odhadu z cca 60 %.

Tyto statistické údaje jsou však více než 10 let staré, nelze tedy s určitostí říci, že tomu tak je i v současnosti. Domnívám se, že dnešní stav je poněkud jiný. Převládajícím trestným činem je zřejmě majetková trestná činnost, vzrostla také distribuce a výroba drog, dále je to lichva. Všem těmto oblastem se budu dále podrobněji věnovat. Nejdříve se však zmíním o možných příčinách kriminality, páchané Romy.

3.1 Příčiny kriminality Romů

Jak už jsem uvedla výše, jedním z mnoha důvodů páchání trestných činů může být otázka etnicity, neboli že ke krádežím a jiným trestným činům ze strany romských obyvatel dochází díky odlišné kulturní tradici. Rozsah mé práce mi nedovoluje se tímto tématem zabývat podrobněji, nicméně zde uvedu citaci brněnského autora Romana Křištofa, zabývajícího se mimo jiné způsobem obživy u romských populací: *Některé trestné činy, kterých se Romové dopouštějí, lze vyvodit přímo z odlišné kulturní tradice, která se však z důvodu jejich minoritního postavení nestala nikdy (a nikde) normotvornou: jedná se zejména o sexuální styk pod hranicí 15 let věku, který je konsenzuální a často i posvěcen rodinou pachatelů. Rovněž za komunistického režimu*

stíhaný trestný čin příživnictví byl v rozporu s tradicí vzájemné podpory romské rodiny. Společensky nejproblematictější je chápání trestného činu krádeže a další majetkové trestné činnosti u některých romských skupin, zvláště pak olašských. Lze uvést, že okrádání „Gadžů“²⁵ (tedy majority) není vnímáno u mnoha romských rodů jako morálně špatné. (Křištof in Hirt, Jakoubek, 2006, s. 160)

Za nejzávažnější příčinu romské kriminality je považována vysoká míra nezaměstnanosti, s tím spojené sociální vyloučení, především dimenze chudoby. Vysoká nezaměstnanost vede k tzv. sociální kriminalitě, kdy mnoho romských rodin dokáže žít skromně a hospodařit ekonomicky, žijí ze sociálních dávek. Jiné rodiny to však nedokážou, trpí skutečným nedostatkem a uchylují se k parazitním způsobům obživy, které vedou přímo či nepřímo k trestným činům. Přitom krádeže z nedostatku bývaly u Romů běžné a rozumní Gádžové, včetně četníků ji trpěli. (srov. Říčan, 1999, s. 59)

Zmíněná slova potvrzuje i Helena Bartáková, která se zabývá postavěním Romů na trhu práce a je spoluautorkou brněnského výzkumu, provedeného v roce 2004 v sociálně vyloučených lokalitách ve městě Brně. Autorka (in Šimíková, Vašečka 2004, s. 25) uvádí, že úspěšné i neúspěšné začlenění na trhu práce je úzce spojeno s materiální situací jednotlivců i rodin. Od pozice na trhu práce a související materiální situace se pak přímo odvíjí socioekonomický status příslušníků minority v rámci většinové společnosti. Ten je v případě romských obyvatel v České republice dlouhodobě nižší. Dlouhodobá nezaměstnanost s sebou přináší řadu problémů, asi nejzávažnějším důsledkem je chudoba. V závěru pak autorka (in Šimíková, Vašečka, 2004, s. 65) uvádí: *Chudoba je každodenní realita romských rodin. Adaptační strategie na podmínky chudoby a exkluze však nemusí být stejné s představami a zejména hodnotami a normami majoritní společnosti.*

Rok 1989 znamenal pro romské obyvatelstvo stejně převratné změny jako pro všechny ostatní obyvatele České republiky. Dopad těchto změn byl však pro romské obyvatele většinou negativní. I když nový společenský systém přinesl možnost užívat

²⁵ Slovem „Gadžo“, je v romštině označen jakýkoliv Nerom/ka, v přeneseném významu jde o označení příslušníků většinové společnosti.

romský jazyk, pěstovat romskou kulturu a tradice, přesto na druhé straně přinesl také otevřený trh práce, na který Romové nebyli zvyklí. V systému státního paternalismu se Romové nemuseli starat o to, jak si poradit se ztrátou zaměstnání, vždy nějakou práci měli, museli mít. Po pádu železné opony většina Romů o práci přišla, většina z nich se musela potýkat spíše s negativy, které změna společenského systému přinesla. Nový politický systém, otevřený trh práce atd. může být dalším z mnoha důvodů, proč se Romové uchylují k nelegálním způsobům obživy, tedy k páčání trestných činů.

Kateřina Hůlová (in Nikolai, 2007, s. 6) uvádí: *S pocitem svobody a možností řídit si svůj život samostatně se u některých skupin obyvatel Československa dostavilo i tvrdé střetnutí s realitou života na sociálním dně. Romové byli jako první vzhledem ke své nízké kvalifikaci a ukončení výroby mnoha průmyslových oborů propuštěni z práce, stávali se závislími na sociálních dávkách. Životní úroveň Romů začala rapidně klesat. Bez autoritativního přístupu státu, nebyli mnozí z nich schopni orientace a samostatného řešení své sociální situace v prostředí nové, dynamicky se rozvíjející společnosti.*

Dalším důvodem může být také trvalé napětí mezi Romy a většinovou společností. U Romů můžeme hovořit o trestných činech páchaných na ne-Romech. „Roma Roma neokrade“, praví romské přísloví, ale respekt ke gádžovskému vlastnictví není pravidlem, uvádí Říčan (1999, s. 62).

Zároveň je však důležité si uvědomit, že Romové, kteří jsou sociálně vyloučení nebo sociálním vyloučením ohrožení nejsou jen pachatelé trestné činnosti, ale velmi často se také stávají oběťmi trestných činů. Jsou to zejména lichva, půjčky od finančních ústavů na velmi vysoký úrok, vydírání aj. Metodická příručka asistentů policie (2007, s. 5) v této souvislosti hovoří o pojmu „latentní kriminalita“, která je definována takto: *Latentní kriminalitou se rozumí rozdíl mezi skutečnou kriminalitou a kriminalitou registrovanou policejními orgány. Mezi nejčastější podoby latentní kriminality, s nimiž se asistenti policie setkávají, patří lichva a trestná činnost, která s ní bezprostředně souvisí (vydírání, omezování osobní svobody atd.), kuplířství, distribuce drog, obchod s lidmi, komerční sexuální zneužívání dětí ad.*

3.2 Lichva

Právě lichva představuje v romských komunitách velmi závažný jev, na který se v začátcích fungování Programu Asistence prevence kriminality zaměřovala nejen v Brně, ale hlavně v Ostravě.²⁶

Lichva neboli úžera se stala velmi nebezpečným fenoménem, který se v posledních letech začíná velmi rozmáhat. Jedná se o půjčování peněz na velmi vysoký úrok (až 100 % za týden). V Brně se mohou stát účastníky lichvy i rodinní příslušníci. Dlužníci neschopní splácet půjčky včas se stávají terčem vymahačů, kteří používají nevybíravé techniky, aby dostali zapůjčené peníze zpět. Rodina se tak lehce dostává do velmi tíživé finanční situace, kdy si musí znova půjčit. (srov. Peláková in Šimíková, Vašečka, 2004, s. 81)

Jedním z důvodů, proč se k lichvě Romové uchylují, může být opět odlišný způsob života. Romové jsou zvyklí uspokojovat své potřeby hned, nečekat na to, až budou mít peníze. Viktor Sekyt (in Jakoubek, Hirt, 2004, s. 202) popisuje odlišnosti výchovy v českých a romských rodinách. U českých rodin mluví o tzv. odložení prožitku, kdy něco příjemného následuje po vykonání něčeho nepříjemného (např.: *Až dojíš polévku, můžeš si vzít čokoládu!*).

V romských rodinách se s tímto prvkem výchovy nesetkáváme. Romové jsou nezdrženliví ve svém chování. Pokud mají možnost vypůjčit si peníze, nehledí na výši úroku a pro okamžité uspokojení nějakého zájmu si půjčí od lichvářů peníze na velmi vysoký úrok, který později nedokážou splatit.

²⁶ „Občanské sdružení Vzájemné soužití v Ostravě se do programu policejní asistence zapojilo již v roce 2003, kdy impulsem pro zahájení této aktivity byla problematika lichvářství v romské komunitě. V listopadu 2002 byl na Policii České republiky Ostrava sestaven pracovní tým s názvem Lichva, ale vysoký stupeň nedůvěry romského obyvatelstva v policii měl za následek, že policisté jen těžko získávali nějaké poznatky. Východiskem se jevílo najít prostředníka, který by pracoval s oběťmi lichvy a vysvětloval poškozeným rizika, spojená s půjčováním peněz na nevýhodné úroky. A tak vznikl ve spolupráci s Občanským sdružením Vzájemné soužití projekt s názvem „Pilotní projekt proti lichvě“, který vhodně doplňoval aktivity policistů.“ Ministerstvo vnitra české republiky. Rozšířené hledání. Lichva. Zpráva o činnosti pracovní skupiny pro spolupráci s národnostními menšinami v Ostravě za rok 2008, s. 1. [Online]. [Cit. 2010-02-07]. Dostupné z [www: <http://www.google.com/cse?sort=date%253AD%253AL%253Ad1&cx=015489265366623571386%3Aizrrwg3bmqm&as_q=lichva&ok.x=19&ok.y=3>](http://www.google.com/cse?sort=date%253AD%253AL%253Ad1&cx=015489265366623571386%3Aizrrwg3bmqm&as_q=lichva&ok.x=19&ok.y=3).

V sociálně vyloučených lokalitách v Brně je lichva také velmi rozšířená. Terénní pracovníci se o ní dozvědí až v souvislosti s dalšími půjčkami. Samotní klienti o lichvě nechtějí mluvit, je to tabu. Zkušenosti terénních pracovníků dokládají, že romské terénní sociální pracovníce se o lichvě dozví spíše než neromské²⁷. (Souralová, in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 48)

Dovolím si s autorkou nesouhlasit, neboť ze zkušenosti vím, že lichváři v Brně skutečně jsou, ale ne v tak velké míře, jako např. v Ostravě. Na zmíněné situace reagují asistenti Programu Asistence prevence kriminality, kteří mají možnost dostat se ke klientům blíže, upozornit je na rizika spojená s půjčkami na vysoký úrok, ať už z bankovních institucí nebo od lichvářů. Zároveň svou znalostí lokalit mohou v klientech vzbudit větší pocit důvěry. Na vybudovaném pocitu důvěry se dá s klienty lépe pracovat a zamezit tak šíření tohoto typu kriminality.

3.3 Drogová problematika

Problematika spojená s užíváním drog je zřejmě jedním z nejzávažnějších sociálně patologických jevů a zároveň distribuce drog je závažným trestným činem. Bohužel se v sociálně vyloučených lokalitách stále častěji můžeme setkat s tím, že s užíváním drog začínají stále mladší děti. Jezdíte-li nebo chodíte-li do práce přes ulice Cejl, Bratislavská, není možné si nevšimnout menších (i starších) kluků, kteří drží v ruce kapesník napuštěný toluenem, popř. jinou těkavou látkou, zabořující si mladé nosíky do svých dlaní, aby nasáli další výpar této „báječné“ látky, jakou je toluen. Dalším neméně závažným jevem je dealerství drog, které se zde vyskytuje taktéž v hojném počtu.

Souralová (in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 41) k drogové problematice uvádí: *Mezi obyvateli lokalit jsou rozšířeny drogové závislosti a některé lokality jsou ve městě vyhlášené přítomností dealerů drog. Drogové závislosti a s nimi spojené sociálně*

²⁷ Zaměstnankyně NNO: *Stačí jednorázová událost, pohřeb, svatba nebo něco, a oni prostě nemají kde to vzít, tak jdou a půjčí si. A když to nepůjčí od Providentu, což je taková v podstatě legální lichva, tak prostě si půjčí jinde. Samozřejmě oni to prostě neventilují, protože prostě co vím, tak tady jsou Olaši, kteří půjčují, vím o dalších romských rodinách, který půjčují, ale tohleto je prostě neprokazatelný. Protože ty lidi tam chodí dobrovolně, byť pod tlakem jakoby všech těch okolností, ale jakoby dobrovolně.* (Souralová, in Kašparová, Ripka, Janků; 2008, s. 48)

patologické chování se v mnoha případech objevují již v raném věku u dětí. Ty již od útlého věku kouří (cca od 8 let), za poslední půlrok sleduje jedna z lékařek silný nárůst drogové závislosti u dětí kolem 14–15 let. Zatímco začátkem 90. let minulého století spousta mladistvých čichala toluen, v současné době lze podle ní pozorovat čtenější závislost na pervitinu, a to již od puberty.

S tímto výrokem si dovolím nesouhlasit, neboť mladých uživatelů toluenu je více a v současné době jich alespoň v lokalitě Cejl stále přibývá. Autorka (2008, s. 41) dále popisuje obvyklý model, kdy dealer prodá dítěti první dávky pervitinu za nižší cenu, aby ho získal, a když se dostaví závislost, začne cenu zvyšovat.

Velký podíl na tzv. romské kriminalitě mají mladiství pachatelé. Robert Adamec (2005, s. 28), zabývající se etnickou kriminalitou, píše: *Podíl romských mladistvých na kriminalitě všech mladistvých je sice menší než u dětí, ale přesto opět vykazuje vyšší hodnoty než podíl Romů na kriminalitě celé společnosti – zhruba každý šestý ze stíhaných mladistvých pachatelů je romského původu.* Autor (2005, s. 28) zmiňuje pojem „prekriminalita dětí“, tedy trestné činy osob, které v době spáchání těchto činů nedovršily patnáctý rok věku a nejsou tudíž trestně odpovědné. Zmíněná prekriminalita dětí dosahuje u Romů nejvyšší míry podílu na kriminalitě vrstevníků ze všech věkových skupin. Ze všech dětských pachatelů je přibližně každé třetí až čtvrté dítě romského původu.

Další závažnou drogou je heroin. Ve výroční zprávě Národní protidrogové centrály za rok 2008 (NPC, 2008, s. 17) se uvádí: *Distribucí heroinu se v Brně a na území Jihomoravského kraje zabývají zejména osoby z bývalé Jugoslávie nebo z Turecka a dále osoby vietnamské národnosti a Romové. V poslední době se potvrzuje stále širší zapojení Vietnamců do organizace distribuce heroinu na území ČR. Romové zůstávají stejně jako v minulosti na pozicích koncových prodejců heroinu. Nízká čistota heroinu je způsobena tím, že distributoři drogu před jejím dalším prodejem ředí za účelem zvýšení svého finančního zisku.*²⁸

²⁸ Policie české republiky. Útvary Policie ČR. Národní protidrogová centrála SKPV. Výroční zpráva 2008. NPC 2008. Kraje Jihomoravský Zlínský a Vysočina (Expozitura NPC Brno), s. 17. [online]. [Cit. 2010-02-07]. Dostupné z [www: <http://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpravy.aspx>](http://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpravy.aspx).

Co se týče problematiky drog, asistenti prevence kriminality se zaměřují převážně na prevenci páchaní trestných činů ze strany dětí a mladistvých. Ve spolupráci se zástupci policie pořádají pravidelné přednášky na téma užívání a distribuce drog, společně realizují preventivní programy pro děti a mládež. Zároveň se snaží upozorňovat zástupce PČR na výskyt trestné činnosti, sociálně patologických jevů v lokalitách, následnou spoluprací se ji snaží eliminovat či zamezit. Objasnění těchto trestných činů je však velmi obtížné a je to běh na dlouhou trať. Důvodem je beztrestnost mladistvých, páchajících zmíněné trestné činy (převážně distribuce drog) a odhalení samotných prodejců při distribuci drog.

3.4 Majetková trestná činnost

Majetková trestná činnost je zřejmě nejrozsáhlejším typem kriminality ve městě Brně, kterou některé skupiny Romů páchají. Jedná se zejména o krádeže způsobené nezletilými dětmi, které nabádají ke zmíněné trestné činnosti dospělí Romové. Jde o krádeže osobních věcí, v supermarketech nebo pouliční krádeže. Děti jsou k těmto činům zneužívány především pro jejich beztrestnost. Pokoušela jsem se dohledat jakékoliv statistické údaje, které by se vztahovaly k majetkové kriminalitě, kterou způsobují Romové na území města Brna, ale ve svém hledání jsem nebyla příliš úspěšná, proto se opírám o odbornou literaturu a vycházím zde také ze závěrečných prací studentů, zabývajících se touto problematikou.

Petr Armas (2009, s. 19-20) ve své bakalářské práci, týkající se kriminality a sociálně patologických jevů u Romů, uvádí: *Dle neoficiálních zpráv je dle Ministerstva vnitra podíl romského etnika na kriminalitě v Brně asi 50 %. Ze statistik Ministerstva vnitra vyplývá, že největší podíl mají Romové na majetkové trestné činnosti, kdy tato trestná činnost dosáhla takového stupně, že průměrný Čech při spatření Roma takřka reflexně sáhne obranným pohybem po své peněženke. Nejde však jen o trestné činy. Romové bývají v mnoha případech těžko snesitelnými sousedy v domě i v ulici, a to pro četné přestupky (rušení nočního klidu, znečišťování společných domovních prostor a veřejných prostranství atd.). Jejich děti často obtěžují své vrstevníky i dospělé a v mnoha případech mají problém se školní docházkou.*

Jiné statistické údaje jsem našla v závěrečné práci Roberta Adamce (2005, s. 27): *Majetkovou kriminalitu obecně tvoří asi z 80 % krádeže (§247 trestního zákona); u Romů by toto procento mohlo být ještě vyšší. Pro romské pachatele jsou typické dvě formy krádeží: kapesní a krádeže věcí z aut. Na kapesních krádežích se podílí přibližně ze dvou pětín, možná i více. Škoda bývá většinou nepatrná, trestnost je zde dána tím, že pachatel odcizí věc, kterou má jiný na sobě nebo při sobě. U krádeží věcí z aut jsou dostupné pouze statistiky SVS: podle nich dosahoval podíl těchto pachatelů ve druhé polovině devadesátých let 25–28 %. Přibližně na této úrovni by se mohl podíl Romů udržovat i nyní. Z pohledu trestního práva je tento specifický typ majetkové kriminality krádeží, spáchanou vloupáním.*

Za velmi důležité považuji zmínit, že majetkovou trestní činnost v Brně páchají především příslušníci tzv. olašských Romů, pro které je tento způsob obživy typický. Armas (2009, s. 21) uvádí: *Nejrozšířenější jsou krádeže buď kabelek v obchodních centrech (na osobách, volně odložených nebo z nezabezpečených vozidel) anebo krádeže kapesní u osob. Tento jev je častý zejména vzhledem k malé postižitelnosti nezletilých pachatelů. Navádění dospělými je zřídka kdy prokazatelné. Daná trestná činnost je nejtypičtější pro skupinu olašských Romů.*

Ve všech těchto případech se asistenti prevence kriminality snaží především o předcházení zmíněným rizikovým jevům, zejména jedná-li se o děti a mladistvé. Vtahování dětí do distribuce a užívání drog, do krádeží atd. jsou závažné trestné činy, se kterými v součinnosti se zástupci PČR a jinými zainteresovanými subjekty (OSPOD, zástupci Magistrátu města Brna, pedagogy ZŠ aj.) asistenti „bojují“ a napomáhají tak eliminaci všech výše jmenovaných jevů.

4. METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 *Historie mého zájmu o Program Asistence prevence kriminality*

Zde bych chtěla reflektovat svůj zájem o provedení výzkumu v oblasti, kterou jsem si zvolila. Poprvé jsem se seznámila s Programem Asistence prevence kriminality (dříve služba Romská policejní asistence) v prosinci 2006, kdy jsem nastoupila do Dromu jako vedoucí kanceláře a pracovnice pro public relations. Jako nová zaměstnankyně jsem se postupně seznamovala se všemi službami, které Drom v té době poskytoval. Mezi tyto služby patřila i Romská policejní asistence, která mě svým obsahem velmi zaujala. Vzhledem k tomu, že jsem dříve pracovala jako sociální pracovnice, měla jsem blízko k práci s klienty a v terénu. Zajímala jsem se o náplň práce policejních asistentů (dnes asistentů prevence kriminality), o metody práce. Za dva měsíce po mém příchodu do Dromu jsem měla na starost organizaci tiskové konference „Policejní asistence ve městě Brně“, které se zúčastnili zástupci PČR, Městské policie, policejní asistenti z O. s. Vzájemné soužití, zástupci z Ministerstva vnitra, novináři aj. Na konferenci se řešily poznatky z obou měst, jak z Brna, tak z Ostravy. Velmi mě zaujaly vzájemné postřehy jak ze strany asistentů (v té době pouze Romů), tak ze strany policistů. Jsou policisté a Romové ochotni spolupracovat? To byla otázka, kterou jsem si v té době položila. Díky tomu, že jsem v Dromu již třetím rokem, měla jsem možnost sledovat, jak se služba vyvíjí, s jakými problémy se potýká, jaké zaznamenává úspěchy, a také to, že se o ní stále málo ví. Program Asistence prevence kriminality existuje čtvrtým rokem a přináší své ovoce, což vyústilo v motivaci napsat o zmíněném programu závěrečnou práci, neboť se domnívám, že jde o službu, která je svým obsahem velmi přínosná a měla by se tak dostat do povědomí nejen Romů, policistů, široké veřejnosti, ale i sociálních pedagogů, neboť se dle mého názoru jedná o novou oblast i z hlediska sociální pedagogiky.

4.2 Popis zvoleného výzkumu a cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit, zda se pracovníkům Asistence prevence kriminality daří naplňovat poslání a cíle, které si stanovili, a to, zda jejich práce přispívá k eliminaci sociálně patologických jevů a kriminality v sociálně vyloučených lokalitách a zároveň, zda díky existenci Programu APK dochází k:

- *usnadnění kontaktu obyvatel sociálně vyloučených lokalit s policií a dalšími institucemi,*
- *zlepšování vzájemných vztahů mezi policií a obyvateli těchto lokalit,*
- *pomoci policii s orientací v sociálně vyloučených lokalitách,*
- *poskytování informací o možných rizicích spojených se současným způsobem života,*
- *preventivnímu působení na děti a mladistvé vedoucím ke snižování rizikového chování.*

Zároveň bych chtěla zjistit, co je důležité při práci s Romy z pohledu asistentů, zástupců policie a **jaké strategie** při své práci asistenti používají, aby jejich práce byla co nejefektivnější.

Kvalitativní výzkum jsem zvolila zejména proto, že se zabývá zkoumanou problematikou více do hloubky. Jak píše Miroslav Disman (2002, s. 289): *Posláním kvalitativního výzkumu je porozumět lidem v sociálních situacích.*

Mým hlavním zájmem je zjistit více do hloubky, jak na Program APK nahlíží asistenti, kteří jsou, dá se říci, prostředníky mezi romskou komunitou a policisty a zároveň mě však velmi zajímá pohled samotných policistů a klientů. Na Program APK budu nahlížet ze tří perspektiv: pohledem uživatelů služby – klientů, zástupců policie, které považují rovněž za uživatele služby, a z perspektivy samotných poskytovatelů programu (koordinátorka, asistenti).

Disman (2002, s. 286) dále uvádí, že cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz, nového porozumění, zejména jde o vytváření nové teorie.

Kvalitativní výzkum nepracuje s čísly a statistikami, ale především se zajímá o život, chování a příběhy lidí, ale také o nové společenské jevy, chod organizací apod. (Strauss – Corbinová, 1999, s. 10).

Ve své práci se zajímám o chod Programu Asistence prevence kriminality, o vzájemnou spolupráci mezi všemi zúčastněnými stranami: pracovníky služeb, zástupci PČR a klienty. Všechny své poznatky zachycuji pomocí metody rozhovorů s komunikačními partnery, kterými jsou uživatelé služby (klienti, zástupci Policie ČR) a metody ohniskové skupiny s poskytovateli programu (koordinátorka, asistenti).

4.3 Metoda sběru dat

Hlavní metodu, kterou jsem si chtěla zvolit, je metoda rozhovoru nebo spíše otevřená diskuze prostřednictvím tzv. focus group, neboli ohniskové skupiny. Diskuzi jsem chtěla vést s 5 vybranými klienty, kteří jsou uživateli služby minimálně po dobu jednoho roku. Považovala jsem tento nástroj sběru informací za vhodný, vzhledem ke skupinové dynamice, která by mohla ve skupině nastat, čímž bych mohla získat velké množství informací. Bohužel se mi záměr nepodařilo zrealizovat, a to zejména proto, že klienti služby nestáli o to bavit se o sobě před více lidmi, popř. neměli zájem poskytnout rozhovor.

Zároveň se mi nepodařilo získat pro výzkum více než dva klienty. Proto jsem svůj záměr přehodnotila a jako hlavní metodu sběru dat jsem si zvolila polostandardizovaný rozhovor, který jsem provedla se zmíněnými 2 klienty a s 5 zástupci PČR. Metodu rozhovoru v rámci ohniskové skupiny jsem přece jen využila při získání informací s poskytovateli služby (2 asistenti, koordinátorka). Zmíněná metoda se mi zdála vhodná zejména s ohledem na to, že tým je v současné době variabilní a všichni pracovníci byli ohniskové skupině více nakloněni než individuálnímu rozhovoru.

Při všech rozhovorech jsem dodržovala etiku výzkumu, před každým rozhovorem jsem vysvětlila svůj výzkumný záměr a porosila jsem dotyčné komunikační partnery o souhlas s nahráváním na diktafon. Také jsem všechny seznámila s tím, že

výpovědi jsou anonymní a nikde neuvádím jména, popř. hodnot. **Výpovědi klientů označuji takto:** KLI A, KLI B, **výpovědi policistů:** POL A, POL B, POL C, POL D, POL E. Pracovníci programu netrvali na anonymizování, nazvala jsem je těmito zkratkami: „SIM“, „MAL“, „MICH“.

A) Metoda rozhovoru

Jak už jsem uvedla, metoda rozhovoru byla pro můj výzkum stěžejní, provedla jsem ho celkem se sedmi komunikačními partnery a získala jsem tak velké množství informací, jež jsem následně analyzovala. Před samotnými rozhovory jsem si stanovila okruhy témat, které se svým obsahem k danému výzkumu logicky vázaly. V případě zástupců PČR jsem si vymezila tento okruh témat:

- Oblasti vzájemné spolupráce mezi zástupci PČR a asistenty
- Vývoj služby v časovém kontextu (kdysi a teď)
- Eliminace kriminality a sociálně patologických jevů
- Vzájemné vztahy mezi zástupci PČR a Romy

V rozhovorech s klienty mě zajímala tato témata:

- Klíčové oblasti spolupráce s asistenty
- Zkušenosti se zástupci PČR (kdysi a teď)
- Vzájemná komunikace mezi zástupci PČR a klienty
- Oblast prevence a informovanost o možných rizicích spojených se sociálně patologickými jevy, popř. kriminalitou

Připravila jsem dotazy související s těmito tématy, ale v průběhu jsem kladla i další dotazy, které vyplynuly ze samotného rozhovoru. Všechny rozhovory jsem zaznamenávala na diktafon. Před začátkem každého rozhovoru jsem se snažila navodit příjemnou atmosféru, všem komunikačním partnerům jsem koupila zákusky jako ocenění za jejich čas, který mi věnovali. Zákusky jsem jim takticky předala před začátkem rozhovoru. Zajímavý byl okamžik, kdy se po vypnutí diktafonu někteří komunikační partneři ještě více rozpovídali a u dojíždání zákusků mi sdělili ještě několik podstatných informací, které jsem si po jejich svolení písemně zaznamenala. Jednalo se především o policisty. Všechny nahrávky jsem následně přepsala a pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování zanalyzovala.

B) Ohnisková skupina

Metoda sběru informací v tzv. ohniskové skupině se mi zdála vhodná pro poskytovatele programu APK, proto jsem ji zrealizovala. David Morgan (2001, s. 14) uvádí: *Ohnisková skupina může být použita v kombinaci s jinou výzkumnou metodou a často slouží jako zdroj předběžných údajů v úvodní kvantitativní studii.*

Ohniskovou skupinou jsem doplnila metodu rozhovoru, která byla pro můj výzkum klíčová. Učinila jsem tak zejména proto, že tým Asistence prevence kriminality je na základě mých zkušeností dobře sladěný a domnívala jsem se, že společnou diskusí mezi pracovníky získám více informací, než kdybych s nimi prováděla individuální rozhovory.

Jak už jsem uvedla, ohnisková skupina je rozhovor, přesněji otevřená diskuze na daná témata, která do skupiny vnáší tzv. moderátor, v tomto případě já.

Morgan (2001, s. 13) o ohniskových skupinách píše, že jsou především skupinovým rozhovorem – nikoli ovšem ve smyslu výměny otázek badatele a odpovědí respondenta. Namísto toho se v tomto typu výzkumu spoléhá na interakci uvnitř skupiny, jež je vyvolána tématy, která jsou předkládána badatelem a obvykle i moderátorem v jedné osobě.

Do ohniskové skupiny byli vybráni klíčoví pracovníci Programu Asistence prevence kriminality, a to: koordinátorka, asistentka prevence kriminality a asistent prevence kriminality.

Témata v ohniskové skupině:

- Vzájemná spolupráce pracovníků Programu APK a PČR
- Eliminace kriminality a sociálně patologických jevů
- Bariéry při poskytování služby
- Vzájemné vztahy mezi zástupci PČR a Romy
- Přístup okolí k práci v Programu APK

Každé téma obsahovalo jednu až dvě otázky, související s tématy. Diskuze proběhla v učebně, v prostorách Dromu a trvala celkem 70 minut. Do diskuze jsem nikterak nezasahovala, nevyjadřovala jsem svoje názory, postoje, pouze jsem pokládala dotazy. Všichni pracovníci diskutovali velmi přirozeně, měli prostor vyjádřit své názory, myšlenky. Prostřednictvím ohniskové skupiny jsem získala velké množství materiálu, který jsem následně přepsala a zpracovala. Pracovníci si taktéž poskytli vzájemné zpětné vazby ke své práci a z diskuze měli dobrý pocit.

4.4 Místo výzkumu

Svůj výzkum jsem prováděla zejména v prostorách romského střediska Drom, kde jsem provedla 2 rozhovory s klienty, 2 rozhovory se zástupci PČR a zde jsem realizovala i metodu „focus group“ s asistenty a koordinátorkou služby. Ostatní 3 rozhovory se zástupci PČR jsem uskutečnila v kancelářích budovy Policie ČR (Městské ředitelství PČR Brno, kancelář Policie Brno-střed).

4.5 Popis vybraného vzorku

Výběr komunikačních partnerů nebyl náhodný, na základě povahy výzkumu mi byl předem jasný. První skupinu komunikačních partnerů tvoří pracovníci programu APK, a to:

- koordinátorka Programu – „SIM“
- asistentka prevence kriminality – „MAL“ (obě pracují v Programu od jeho vzniku, tj. 4 roky)
- asistent prevence kriminality – „MICH“ (pracuje v Programu od září 2009)

Další skupinu tvořili zástupci PČR, u kterých byl předpoklad, že s asistenty v současné době spolupracují a nejlépe od doby, kdy služba vznikla. Výběr zástupců PČR jsem konzultovala s koordinátorkou a s asistentem APK, kteří mi tzv. technikou snowball doporučili vhodné policisty, kteří mi budou ochotni rozhovor poskytnout. Vybrané policisty jsem postupně kontaktovala a se všemi se domluvila na rozhovoru.

Do této skupiny byli vybráni:

- „POL A“ – MUŽ z Krajského ředitelství Policie Jihomoravského kraje (Služba kriminální police a vyšetřování, Obor obecné kriminality), s pracovníky Programu APK spolupracuje 4 roky
- „POL B“ – MUŽ z Obvodního oddělení Brno-střed, s pracovníky Programu APK spolupracuje 1,5 roku
- „POL C“ – MUŽ z Obvodního oddělení Brno-sever, s pracovníky Programu APK spolupracuje 8 měsíců
- „POL D“ – ŽENA z Preventivně informační skupiny Městského ředitelství PČR Brno, s pracovníky programu APK spolupracuje 4 roky
- „POL E“ – ŽENA z Preventivně informační skupiny Městského ředitelství PČR Brno, pracuje na území Brna-sever, s pracovníky Programu APK spolupracuje 7 měsíců

Poslední skupinu komunikačních partnerů tvoří klienti, se kterými asistenti dlouhodobě spolupracují. Klienty mi doporučili asistenti a koordinátorka, pomohli mi také klienty kontaktovat. První klient je muž (Rom), druhá klientka je žena (Romka). Oba klienti žijí v sociálně vyloučené lokalitě, konkrétně v „lokalitě Cejl“ a spolupracují s pracovníky služby od začátku vzniku, tj. 4 roky.

5. ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ

5.1 Otevřené kódování (kategorizace)

První krok, který jsem provedla při analýze všech získaných údajů, bylo otevřené kódování, které se zabývá označováním a kategorizací pojmů na základně pečlivého zkoumání údajů. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě studovány. Porovnávají se zjištěné podobnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky o jevech v údajích reprezentovaných. (Strauss-Corbinová, 1999, s. 43)

Vzhledem k tomu, že jsem prováděla rozhovory s klienty služby, zástupci PČR a poskytovateli zvláště, jednotlivé kategorie přiřazuji do skupin: A) klienti, B) policisté, C) koordinátorka a asistenti. U všech kategorií označuji výrazně pojmy, které jsou vlastností dané kategorie.

A) Klienti

Při analýze rozhovorů s klienty vyvstalo 5 kategorií. Některé kategorie jsem částečně pojmenovala ze slov použitých samotnými klienty. Tyto termíny nazýváme „in vivo“ kódy (Glaser, 1978, str. 70; Strauss, 1987, str. 33 in Strauss, Corbinová, 1999, s. 48).

Ostatní kategorie jsem nazvala sama. Detailní přepis rozhovorů s klienty dokládám v příloze č. 3.

Kategorie č. 1: U asistentů najdeme pomoc se všemi problémy - „nejčastěji když máme problémy s policií“

Z rozhovorů s klienty vyplynulo, že se na asistenty obrací s jakýmkoliv potížími, které je v jejich životě provází: problémy s bydlením, se zadlužením, exekucí atd. Oba klienti se však shodují, že nejčastěji za asistenty přicházejí, popř. se na ně obracejí v případech, kdy mají **problémy**, popř. jakékoliv řešení **s policií**. Klient A mluví zejména o problémech, které zažíval, když byl umístěný ve věznici. V této době mu nejvíce pomohla koordinátorka služby.

...Pokud mám nějaký problém, tak jdu do Dromu za asistentama. Poprvé jsem potřeboval pomoc během výkonu trestu. To jsem chtěl pomoc s tou společenskou zárukou. Pomáhali mně, abych se dostal ven „na půlku“- jako po polovině trestu, podmíněčný propuštění – to nevyšlo. Ale to nebyla chyba Dromu, ale trochu moje a hlavně soudce. Potom mi pomohla Simona s žádostí o přemístění z jedné věznice do druhé. To bylo úspěšný. To mně moc pomohlo. A teď mi pomáhají ohledně nespravedlivě udělených trestných bodů – jako při řízení auta... (KLI A/01)

No když mám třeba problémy s něčím, jako s policajtem, nebo s děckama, tak přijdu tady sem nebo s exekučkou nebo tak... (KLI B/01)

Další důležitou oblastí pomoci asistentů klientům je **poskytování rad** s písemnostmi, úředními listinami, kterým klienti nerozumí, a **doprovod** klientů na policii, popř. na jiné úřady.

Prostě hlavně mně radí, co mám dělat. Simona mi říká, co a jak mám dělat. Protože já někdy vůbec nevím. Když mi přijde nějaký papír, nerozumím tomu. Nechám si to vysvětlit. Když potřebuju něco napsat – neuměl bych to, aby to nebylo trapný a s chybama, tak mně s tím pomůže... (KLI A/01)

...Nejvíce prostě pomáhají tím, že radí, říkají co a jak, vysvětlují, pomáhají s papírama, můžou i s člověkem někam zajít, být u toho...(KLI A/05)

...Když je něco řešitelný, když o něco jde, tak je důležitá rada, co a jak udělat...“ (KLI A/05)

No já když třeba když mi něco přijde, nějaký papír jako takhle něco, nebo když mám nějaký potíže nebo problémy, přijdu si pro radu a takhle...“ (KLI B/11)

Kategorie č. 2: Špatná zkušenost s policií vede ke strachu při jednání s policisty

Velká **nedůvěra k policistům** a k jakémukoliv jednání s jejich zástupci se ukázala jako hlavní příčina neochoty spolupracovat s nimi, nebo naopak kontaktovat policii s prosbou o pomoc. Za velmi důležitou klienti považují samotnou přítomnost asistentů při jednání s policisty, cítí se bezpečněji. Přesto, že je jedním z motivů vzniku služby zlepšení vzájemné důvěry mezi policisty a Romy, zdá se, že tento záměr se stále nedaří naplňovat, ale díky asistentům se věci mění k lepšímu.

Nemám dobrý zkušenosti s policajtem. Vůbec. Spíš fakt špatný, jestli to tak můžu říct. Neberou vůbec ohledy na nic, na nikoho. Obzvlášť na Romáky ne. Já jim fakt nevěřím – policajtem. Teď s nima naštěstí nemusím nic řešit, kromě auta. Ale věřím, že kdybych něco řešil a byl by u toho někdo z Dromu, tak by to bylo lepší. Asi bych i trochu věřil. (KLI A/03)

...Jenže já jsem měla tehdy takový problémy s policajťama, takže já jim už nevěřím, ale díky těm asistentům, že jsou tady, tak to je fakt dobrý, že je to udělaný, protože dneska se nedá věřit policajťům...Přijdou k Vám do bytu, začnou Vás mlátit a řeknou, že to není tak, protože vidíjou černý... (KLI B/04)

Z výpovědi klientky bylo patrné, že má velmi **špatné zkušenosti** a strach **z policistů**, kteří se v minulosti špatně chovali vůči jejímu dítěti, jež bylo umístěno do výchovného ústavu a několikrát bylo na útěku. Z těchto zkušeností plyne přetrvávající nedůvěra k policii a institucím obecně, proto jsou klienti rádi, když jednájí prostřednictvím asistentů, popř. když je asistenti doprovází na jednání.

...Policajti, když chytanou děcka, jsou zfetovaný nebo tak...protože já jsem měla syna zfetovanýho pořád, syn vždycky byl na útěku, nespával doma...ho chytli a syn mě říká: „Mami, policajti nás bili v autě“.... Vzali je tam na Příční²⁹ ...tak to je dobře, že to vymysleli, že asistentka sedí u toho auta, že ten policajt si nemůže dovolit jo...zase to udělali dobře tady v tom, vždycky oni když přišly večer, zvonily, představily se. Třeba pni M. a přišla taky s P. a řekly, že jsou to asistentky, že se nemám bát, že to děcko půjde s nima dobrovolně na Příční, protože někdy jsem měla strach...no jenže oni to udělali tady s tím dobře, když jsem viděla, že mluví takhle, že oni jsou od toho, aby hlídaly to děcko, tak to bylo dobrý...(KLI B/13)

Kategorie č. 3: Znalost prostředí policie i Romů vede k usnadnění vzájemné komunikace

Velmi podstatnou roli při vzájemném zlepšení komunikace mezi Romy a policisty, popř. jinými institucemi, hraje **znalost prostředí** jak policie, tak Romů. Vědomosti o Romech plynou především z dlouholeté zkušenosti při práci s nimi, popř. z toho, že jedna asistentka je Romka. Klienti si jsou vědomi toho, že je pracovníci znají a přijímají je takové, jací jsou, respektují jejich kulturní i sociální odlišnosti, což vede k tomu, že tyto znalosti dále předávají, jak zástupcům policie, tak pracovníkům jiných institucí, se kterými se klienti dostávají do kontaktu (OSPOD, pracovníci škol, zaměstnanci věznic apod.)

...Já některým věcem nerozumím, nejsem si jistej. Oni jo (asistenti, pozn. autora) a to může pomoci. Rozumí oběma stranám – nám i policajťům. A to je dobrý. Můžou policajťům taky vysvětlit některý věci. Já bych to tak neuměl. Můžou pomoci, aby policajti líp rozuměli Cigánům- jako ne jazyku, ale tomu jak se chováme, proč to a to děláme..., jak to chodí a tak. To je dobrý. Můžou jim vysvětlit třeba i to, že když něco

²⁹ Na ulici Příční sídlí policisté z Obvodního oddělení Brno-sever.

Cigáni dělají – třeba když kradou, tak že to není jejich koníček, ale nutnost... (KLI A/04)

Třeba když mám problémy jako s policajtem na výslechy nebo tak, přijdou za mnou a oni za mě mluví, oni je znají líp, ví, co jim říct... (KLIB/07)

Životní situace klientů je mnohdy zatížená několika problémy, které se kumulují a vzájemně ovlivňují (nezaměstnanost, chudoba, vysoká zadluženost, umístění dětí v ústavech aj.). Jak jsem již uvedla výše, asistenti spolupracují také s jinými institucemi, což napomáhá k utváření sociální sítě, zachycující klienty, aby se jejich situace ještě nezhoršila.

No mluví třeba s kurátorkami, tak ohledně děcka, víjou, jak s něma mluvit, znají je a protože je lepší pochopí, než u nás... (KLI B/08)

Kategorie č. 4: Důvěra a emocionální podpora je důležitá, „aby se ze všeho člověk nezbláznil“.

Důvěra a emocionální podpora se ukázaly být klíčové nástroje pracovníků programu při práci s klienty. Důvěra, kterou klienti k pracovníkům programu mají, je vybudovaná na základě dlouholeté dobré zkušenosti klientů s jednotlivými pracovníky a také díky otevřenému přístupu a podpoře, jež od asistentů a koordinátorky přichází. **Emocionální podpora** je pro klienty velmi důležitým zdrojem pomoci k překonání jejich životních překážek, kterých není v jejich životě málo. Oba klienti spolupracují s pracovníky od začátku služby, během toho jim pracovníci několikrát pomohli, i proto mají k pracovníkům vybudovaný vztah důvěry. Ze slov klienta bylo znát, že nejvíce důvěřuje koordinátorce služby a obrací se na ni kdykoliv cítí, že to potřebuje, nejen s konkrétní pomocí, ale také, když potřebuje podpořit.

...Když něco fakt nejde vyřešit, tak jsou dobrý i slova - taková ta podpora, to je taky pomoc... Můžou i s člověkem někam zajít, být u toho a podporují člověka, aby se ze všeho nezbláznil... (KLI A/05)

...Hrozně důležitá je důvěra v ty lidi – třeba v Simonu. Když nevíte co, tak je dobrý, když někomu můžete věřit. Věřit, že Vám pomůže. To je fakt důležitý. Věřím jí, věřím Dromu. Ví, že to nedělá pro peníze. A to je dobře. (KLI A/07)

...Jsem se obrátila vždycky na ňu (asistentku, pozn. autora), jsem měla nějaký problém, nebo takhle, něčemu jsem nerozuměla, vždycky jsem přišla za ňou, dávala mě rady...vlastně si nemůžu stěžovat, ona je moc hodná. (KLI B/14)

...Jo přesně, věřím jim (pracovníkům Programu APK, pozn. autora.) (KLI B/15)

Kategorie č. 5: Informování o všech možných rizicích může pomoci v tom, „aby člověk nedělal stejné chyby“

Velmi důležitou oblastí práce asistentů je **prevence**, a to zejména informování klientů o možných rizicích spojených s lichvou, rychlými půjčkami a také poskytování informací spojených s užíváním a distribucí drog. **Poskytování informací** o všech možných rizicích vnímají klienti jako zásadní pro ně samotné. Klient B za stejně důležité považuje jakékoliv preventivní sdělení směřující k jeho dětem, kdy je pro něj důležité, aby nedělaly stejné chyby jako on.

Jo, jo. Říkají mě, co je špatný, co nemám dělat. Hlavně Simona teda. Si tak někdy se mnou vykládá o tom, co je nebezpečný pro mě nebo i pro děcka. O drogách a tak si vykládáme docela často. Já to беру vážně, co říká. A vím, jak nebezpečný jsou takové věci pro děcka. To já vím dobře. Nikdy bych nechtěl, aby se do takových věcí dostaly moje děcka. Ani bych nechtěl, kdyby dělaly stejné chyby, jako sem dělal já. (KLI A/06)

...Jako do prodávání drog, do lichvy, do úvěrových podvodů bych nešel. To ne. Ani bych nedělal žádný elpasa nebo tak. Nic, co by někomu ublížilo... (KLI A/08)
No zatím jsem ještě tady nebyla, jako takhle s těma problémama (lichva, rychlé půjčky, pozn. autora). Když mám potíže nějaký tak přijdu a oni mě v tom pomůžou nebo řeknou co, na co si dát pozor a tak..to jo, na co si dát pozor řeknou. (KLI B/09)

B) Policisté

Po rozhovorech s policisty vyplynulo 5 kategorií, které jsem sama pojmenovala. Detailní přepis rozhovorů s policisty dokládám v příloze č. 4.

Kategorie č. 1: Asistenti jsou prostředníci mezi námi a romskou komunitou

Všichni policisté kromě jednoho uvedli, že asistenty chápou jako **prostředníky** mezi nimi a obyvateli sociálně vyloučených lokalit – Romy. Téměř všichni policisté tuto „rolí prostředníka“ vnímají víceméně stejně, jedná se především o kontaktování osoby, kterou policisté z různých důvodů nemohou dohledat nebo jde o předání informace od policistů ke klientům a naopak. Vzájemné předávání informací, kontaktování osob považují policisté za klíčovou oblast spolupráce. Všechny jmenované úkony zprostředkovávají asistenti.

...My je vlastně využíváme v případě, kdy chceme kontaktovat nějaké Romy nebo v případě, že chceme mluvit prostřednictvím jich... (POL C/02)

Nejvíce se týká spíše té domluvy s lidma, mezi lidma a náma. Takže jsou (asistenti, pozn. autora) takovým prostředníkem, jakoby mezi náma... (POL C/05)

...Jsou takoví prostředníci mezi námi.... (POL E/07)

...Asistenti policie (bývalí název pro dnešní asistenti prevence kriminality, pozn. autora) mají úkol budovat důvěru v klientech a mít pozici odborníka, asistenta policie, který poradí, pomůže a doporučí. Je to takový prostředník. (POL D/04)

Pokud by se program Asistence prevence kriminality z jakýchkoliv důvodů ukončil, policisté by tento konec vnímali špatně, což považuji za důležité zmínit. S tím souvisí také to, že téměř ze všech rozhovorů bylo patrné, že policisté asistenty nevnímají pouze jako prostředníky, kteří jim ulehčí práci, popř. jako informátory, ale vnímají je jako rovnocenné partnery, kteří jim pomáhají v jejich práci a společnými silami se snaží odstraňovat problémové situace, ke kterým může v lokalitách dojít.

...Pro nás by skončilo vlastně tady to zprostředkování a ty poznatky, který my od asistentů máme... (POL E/12)

...Rozhodně policie nevyužívá asistenty jako informátory. To je nadbytečné. K tomuto účelu pozice asistenta prevence kriminality v sociálně vyloučených lokalitách nevznikla a také by byla k ničemu...(POL D/04)

...Cestou asistentů policie se nastavila cesta ke spolupráci. Nejedná se jen o frázi...(POL D/05)

Kategorie č. 2: Asistenti dobře znají lokalitu a místní obyvatele, což přispívá k lepší orientaci v ní a pochopení mentality Romů

Ve všech výpovědích policisté uvedli, že velkou výhodou asistentů je **znalost sociálně vyloučených lokality**, a to nejen území, ale hlavně obyvatel, se kterými jsou v kontaktu. Asistenti vědí, kde jednotlivé rodiny, jednotlivci bydlí, s kým se stýkají, jaký je sociální status rodiny apod. Mají s obyvateli navázané osobní vazby, a to díky každodenní práci s nimi a možná částečně také díky tomu, že jedna z asistentek je Romka.

Samozřejmě lepší to určitě je, protože cestou těch asistentů, kteří to území, nebo tu strukturu té sociálně vyloučené lokality, znají, tak i to dochází do povědomí těch policistů konkrétních a potom teda ví, co a jak. Dříve to bylo vlastně o tom, že je to jedna komunita, do které nikdo nemohl proniknout jo, teď už je to v tomto směru samozřejmě lepší. (POL B/08)

...Jsou mezi těma lidma v té komunitě, dá se říct a vidí ty jejich problémy zevnitř a přitom mají i nějaké ty informace z venku třeba od nás, ví, na co se mají zaměřit a můžou jim pomoci, aspoň tak si myslím, že to funguje a mělo by to fungovat. (POL A/07)

...Co se týče z pohledu policie tak si myslím, že nám hodně pomáhají v tom, ať už třeba co se týče dohledání těch lidí, protože oni ty lidi znají, ví, kde se pohybují... (POL E/04)

Někteří policisté mluvili o konkrétních příkladech, ve kterých je patrné, že asistenti znají klienty osobně a dobře se v lokalitách orientují, čím napomáhají policistům v jejich práci.

Díky těm, kteří jsou tam teďka určitě (se lépe orientují v soc. vyloučených lokalitách, pozn. autora), protože to jsou lidi konkrétně jako např. pan K., který chodí po té lokalitě, zná ji, a když objeví nějaký jiný, když to řeknu blbě, feťácký doupě, tak prostě za námi přijde a ukáže nám to. Tady se schází, tady bývají. Určitě jo. (POL C/11)

...Dostala jsem spis, že se tady na Bratislavské ztratily z balkonu nějaké paní boty, nějaký dvoje, podle ceny docela drahý, sportovní a paní tam viděla dvě nezletilé děti. Tak právě půjdu za policejním asistentem některým, aby mě zkusil vytipovat, které děti by to mohly být. Ať už třeba podle oblečení, třeba si toho všimají, o kom by mohl vědět, že by takovou činnost mohl dělat. Toto je konkrétní případ, kdy tu službu použiju. (POL E/13)

Z rozhovorů také vyplynulo, že **znalost mentality Romů**, jejich zvyků, jazyka, kultury je pro policisty velkým přínosem, lépe se pak orientují při práci s nimi a mají tak lepší povědomí o konkrétních rodinách, jejich životních situacích.

Co však přispělo k lepšímu přehledu, byla znalost vazeb mezi rodinami, jejich problémy, děti, sourozenecké vztahy a také pochopení mentality a způsob komunikace Romů, členění Romů apod. V neposlední řadě sociálně vyloučená lokalita není tvořena jen ulicemi a budovami, ale právě lidmi a vztahy... (POL D/07)

...Tím, že třeba paní M. je Romka, tak si myslím, že z té strany Romů je mnohem líp vnímána, zná je, i jací jsou a to pak může pomoci i nám... (POL E/07)

Kategorie č. 3: Preventivní působení asistentů je velmi prospěšné a napomáhá, aby se klienti nedostávali do zbytečných problémů

Prevence nebo-li předcházení již vyplývá ze samotného názvu Programu Asistence prevence kriminality, proto je logické, že práce asistentů směřuje k preventivnímu působení tak, aby se klienti nedostávali do rizikových situací. Jedná se

zejména o **preventivní působení u dětí a mladistvých**. Aktivitu zaměřené na prevenci se týkají hned několika konkrétních oblastí, o kterých policisti mluvili. Jedná se o intervenci vůči klientům, aby nepáchali trestnou činnost, ale také aby se klienti nestávali oběťmi trestné činnosti.

...Nebo znají (asistenti, pozn. autora) se s těmi lidmi, navštěvují ty rodiny, tak jde asi o to prostě vysvětlovat věci, které oni hůř můžou chápat. Třeba, aby si dali pozor. Hodně tady byly problémy s tím, že si brali různé půjčky, byli jakoby bílý koně, že podepsali nějaký papír a na ruku dostali pár korun a měli přitom nějaký velký dluh...(POL A/06)

...Takže nějaké to preventivní působení ze strany jich toho sdružení (myslí tím asistenty, pozn. autora) tam samozřejmě bude, je možné pokud těm lidem budou vysvětlovat, že když to řeknu úplně obecně, že nemají jít krást, tak ta prevence tam je...(POLB/05)

Preventivní působení, jak jsem již uvedla, je zacíleno především na děti a mládež. Pracovníci APK společně s některými zástupci PČR pravidelně organizují např. Příměstský tábor pro děti a mládež, přednášky na téma užívání drog, popř. jiné preventivní akce. O zmíněných akcích mluvila i jedna z policistek, která se již několik let na těchto programech spolupodílí.

...Velkou oblastí spolupráce je právě činnost na poli prevence. Práce s dětmi a mládeží, spolupráce s Orgánem sociálně právní ochrany dětí, školou, romským střediskem – tedy asistentkami to je nesmírně důležitá část činnosti...Děti se účastní i příměstských táborů, kde se seznamují se zajímavými oblastmi, získávají nové zážitky, učí se dopravní značky, kamarádí se s policisty...(POL D/04)

Policista, který pracuje v lokalitě Brno-sever a je s asistenty velmi často v kontaktu, spatřuje samotnou prevenci v tom, že jsou asistenti v ulicích vidět, ať už s policisty, či nikoliv. Zmíněná přítomnost asistentů v ulicích/lokalitách a povědomí o tom, jakou práci asistenti vykonávají, může vést k prevenci páchaní trestné činnosti, tj. k eliminaci kriminality.

Tak já si myslím, že rozhodně jo, i když oni nejsou policisté, tak jsou v těch ulicích vidět a ty lidi je znají, 90 % lidí je zná. Takže ti lidi ví, že oni s náma spolupracují a ví úplně stejně, že když uvidí nějakého člověka, že někomu něco ukradnul, tak že ten asistent to řekne prostě nám...(POL C/06)

Z výpovědi dalšího policisty, který má na starost úsek extremismu, vyplynulo, že asistenti napomáhají také **předcházet konfliktům**, ke kterým může dojít při

pochodech pravicových extremistů, kdy Romové mohou chtít brát právo do svých rukou. V těchto případech se asistenti i koordinátorka snaží lidem z lokalit vysvětlit situaci, kdy je nebezpečné vyjít do ulic a otevřít tak další možný konflikt. Na místo toho je lepší nechat právo v rukou policistů. Ve zmíněných situacích mohou asistenti víceméně **budovat v lidech důvěru** k policii.

...Ted' konkrétně v poslední době byly tady nějaké akce v Brně, např. pochod na 1. Máj, kde došlo k nějakým, dá se říct, došlo k problémové situaci, kdy hrozilo k nějakým konfliktům, kdy Romové chtěli jít na ty pravicové extrémisty, takže se společně s asistenty řešilo, domlouvalo, aby si to rozmysleli, že od toho je policie a ne aby si je řešili ty svoje problémy oni sami...(POL A/04)

Obracím se dopředu na paní W. (koordinátorku programu APK, pozn. autora) nebo asistenty, aby o tom věděli a aby dopředu prostě řekli, jako že se něco bude dít a aby spíš se snažili uklidnit tam tu situaci, aby nedocházelo k nějakým zbytečným konfliktům, aby se snažili spíše nechat to na policii a neřešit to sami, protože by se to obrátilo proti nim. (POL A/04)

Kategorie č. 4: Asistenti budují vzájemnou důvěru mezi policisty a Romy

Téměř všichni dotazovaní policisté jsou toho názoru, že Romové stále ještě více důvěřují asistentům než policistům, proto je v některých případech výhodnější jak pro policii, tak pro klienty jednat prostřednictvím asistentů. Úkolem asistentů, vyplývajícím z poslání a cílů služby, je napomáhat ke zlepšení vzájemných vztahů a zlepšovat komunikaci mezi policisty a Romy a to se také daří.

Základním pilířem, na kterém zmíněná náprava obou stran stojí, je **důvěra**. Policisté sami považují za jeden z hlavních cílů, který asistenti mají, budovat důvěru mezi nimi a klienty.

...Hlavní myšlenkou (při vzniku Programu APK, pozn. autora) bylo vytvoření jakéhosi pomyslného mostu, který spojí klienty ze sociálně vyloučených lokalit a policisty. Aby lidé ze sociálně vyloučených lokalit včetně Romů věděli, že policie je služba všem občanům, tedy i pro ně. Rozšíření oboustranné důvěry je to na čem společně pracujeme...(POL D/02)

...Asistenti vlastně musí budovat nějakou znalost a nějakou hlavně důvěru u těch lidí a v případě pokud by ta spolupráce s policií přesáhla určité meze, tak samozřejmě ta důvěra bude pryč a ta spolupráce prostě už nebude žádná... (POL B/05)

...Ale tím, že s těma lidma mluvíme, říkáme, jak to bude dál, že to je třeba přeposlaný, že věc bude přeposlána do komise, co bude dál následovat, atd. Tak ti lidi

ví, že se jim určitě přiblížíme víc, už nám víc věří, jak kdybysme s nima mluvili jenom v tom smyslu, že někoho sháníme. (POL C/09)

Kategorie č. 5: V čem spatřují policisté největší přínos existence Programu APK?

Samostatnou kategorii věnuji přínosu existence programu APK, neboť o něm dotazovaní policisté mluvili velmi otevřeně a pěkně. Z výpovědí vyplynulo několik přínosů, které v podstatě shrnují všechny oblasti spolupráce mezi nimi asistenty. Ve výpovědích se odráží zkušenost jednotlivých policistů a jejich postoj k této službě. Za hlavní přínos považují **zprostředkování vzájemné komunikace** mezi Romy a policií. Jde o vyhledání konkrétního klienta a zprostředkování kontaktu s policií, popřípadě o **předání důležité informace** jak policistům, tak klientům.

...Je to každopádně vše o té komunikaci a je to o tom, aby se nadále udržovalo, jak to je, že se udělalo podle mě za ty 4 roky, co to funguje dost práce, pomohlo se některým lidem, takže já myslím, že bude dobrý, když to bude dál fungovat, bylo by dobrý, kdyby to fungovalo na víc místech, nejenom tady v Brně. (POL A/10)

Přínos služby je v tom, jak jsem už říkal o té komunikaci. O té komunikaci, když my potřebujeme toho člověka k provedení úkonu v trestním řízení, nebo k jakýmkoliv úkonu, tak je možnost přes toho asistenta toho člověka přesvědčit, aby se sem opravdu dostavil. Na druhou stranu jsou to i informace od těch asistentů, pokud chtějí nám ty informace předat tak informace o té lokalitě, jaká je tam struktura, co se tam prakticky děje... (POL B/09)

Je to ta vzájemná komunikace mezi Policií a Romy, zprostředkování informací, ke kterým bychom se hůř dostávali. (POL E/09)

Velkým přínosem je rovněž **preventivní působení** a lidský rozměr řešení problémů na místo represivních opatření, o které mluvila policistka D, jež stála u zrodu služby, byla jí od začátku nakloněná a prosazovala její význam. Z jejích výpovědí je patrné její osobní zaujetí pro tuto práci.

Konkrétní přínos spatřuji především v lidském rozměru řešení problémů sociálně vyloučené lokality. Problémy lze řešit represivně, odtahitě, separovaně, anebo komplexně. Lidský život je jedinečný, každý osud člověka, hlavně těch malých obyvatel sociálně vyloučených lokalit by měl být významný a měli bychom mu věnovat čas. Pokud to neučiníme v zárodku problémů, budeme se možná s tímto člověkem setkávat již jako s recidivistou. Proto je prevence a práce v lokalitě a hlavně společná debata tolik prospěšná. Distanc od těchto problémů je velmi krátkozraký, má následně nedozírné důsledky v podobě obrovských nákladů na umisťování dětí do diagnostických zařízení či

dospělých do věznic. Vždy se nás to týká, proto bychom měli chtít komplexní řešení, sledovat efektivitu působení, výchovného, preventivního, represivního a také šance jednotlivce vymanit se ze sociálního dna. (POL D/08)

Konkrétně jako takové, myslím si, že pomáhají potlačovat tu kriminalitu, protože za prvé jsou vidět, za druhé jak už jsem říkal, říkají těm lidem, co dělat nemají, mají a každopádně nespočetná výhoda je to pro nás, jako pro tu policii, že nám pomůžou v hodně věcech a nejen pro nás je to i pro úřady městských částí, se kterými si myslím, že oni taky spolupracují. (POL C/12)

C) Koordinátorka, asistenti

S poskytovateli Programu APK jsem uskutečnila metodu focus group, jak už jsem uvedla výše, a získala jsem tak velké množství informací. Z těch jsem pak vytvořila několik podkategorií, které jsem seřadila do několika hlavních kategorií. Některé kategorie jsem pojmenovala sama a ostatní na základě výpovědí od komunikačních partnerů. Podrobný přepis záznamu z ohniskové skupiny v příloze č. 5.

Kategorie č. 1: Asistenti jsou kvalifikovaní odborníci a jsou dobře obeznámeni s prací policie

Na začátku diskuze jsem se zajímala o to, jaké musí asistenti splňovat kvalifikační předpoklady pro výkon této práce, a zároveň mě zajímalo, zda absolvují např. zaškolení u policie. Ukázalo se, že asistenti jsou **kvalifikovaní odborníci** (což jsem předpokládala) a absolvují stáže, popř. školení u různých oddělení policie, zejména však na těch, se kterými nejčastěji spolupracují, např. na obvodních odděleních Brno-sever, Brno-střed, popř. u jiných složek policie (toxickým Policie ČR, výjezdová služba 158, aj.). Další informace získávají ze společných porad s policisty, zástupci OSPOD, škol aj.

Asistenti prevence kriminality bud' můžou být v pozici pracovníků v sociálních službách, to znamená, že v tom případě stačí základní vzdělání plus kurz pro pracovníky v sociálních službách anebo můžou mít status sociálních pracovníků, to znamená mít minimálně vyšší odbornou školu nebo vysokou školu sociálního zaměření³⁰. (SIM/02)

...Každý nový asistent vždy projde zaškolením přímo u policie, to znamená, že se seznámí se všemi těmi odděleními, se kterými my spolupracujeme, plus s ředitelstvím Policie ČR nebo se speciálními jednotkami, se kterými nejvíc spolupracujeme, nejenom

³⁰ Požadavky na kvalifikaci pracovníků vycházejí ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

třeba s toxi týmem, protože s těma řešíme některý věc, pak také se 158...Vše absolvují tak, aby věděli, jak ta policejní práce vypadá, v čem to tam spočívá. (SIM/03)

Zaškolení asistentů považují za důležité, díky tomu asistenti vědí, co práce policistů obnáší a mohou tyto informace předat klientům, kteří by se k nim jen těžko dostávali.

Kategorie č. 2: „Uniforma u Romů není moc populární“

Asistenti hovořili o spolupráci mezi nimi a policií a několikrát z jejich úst zaznělo, že je lepší, když mají kontakt s konkrétními klienty přímo oni, než policisti, neboť **civilnější vzhled** působí v lokalitách mírněji a klienti jsou pak spolupráci více otevření. Asistent MICH pracuje v programu od září 2009 a z jeho slov je cítit nadšení pro práci, o všem mluví velmi barvitě a otevřeně.

...Konkrétní policista nemusí navazovat ten kontakt přímo sám, on s tím má problém toho člověka sehnat, nebo považuje za vhodnější, nebo řekněme jednodušší pro ten kontakt, když on tam nejde co by policista, ale někdo v podstatě jako civil, protože působí mírněji, když v ubytovně, nebo v domě, který obývají sociálně slabší, se nevyskytuje přímo ta uniforma, která tam obvykle není nějak moc populární a způsobuje to potom většinou hloupý dohady. Když tam zajde někdo civilní, tak je daleko jednodušší předání informace konkrétnímu člověku...(MICH/07)

V podstatě i v případě, že těm lidem přijde jenom nějaká písemnost a oni buďto nevědí, co se po nich chce, nebo tomu ani nerozumí, nebo mají obavu sami tu Policii kontaktovat, tak se stane, že nakontaktují nejdřív asistenty...(SIM/08)

Kategorie č. 3: Asistenti se cítí být prostředníky mezi policií a romskou komunitou

Při popisu spolupráce asistentů s policisty několikrát zaznělo, že jsou **prostředníky** mezi nimi a klienty. Nejvíce se jedná o zprostředkování kontaktu mezi klienty a policisty a naopak, popř. jinými institucemi. Všichni pracovníci se shodli na tom, že ve zmíněných případech se na ně většina policistů i jiných pracovníků z různých dalších institucí nejvíce obrací.

Když policie něco potřebuje, tak my to pro ni uděláme, když něco potřebujeme od policie, tak to většinou udělá policie pro nás, ta spolupráce hlavně spočívá v tom, že se policii zprostředkovává kontakt s lidmi, kteří bydlí v sociálně vyloučených lokalitách, respektive kteří jsou z těch sociálně vyloučených skupin... To je takový velký gró, na této bázi funguje veškerá spolupráce, kde se policii dělá most mezi sociálně vyloučené skupiny...(MICH/07)

...Když si to člověk představí, tak jsou tady různé strany, naši klienti, police, všechny tyto skupiny nebo instituce a asistent prevence je přesně mezi nimi...(MICH/53)

...Tím, že ti Romové se stěhují a ten trvalý pobyt je jinde, tak oni je těžko seženou, tak v tomto nás hodně kontaktují, abychom ty lidi sehnali, nebo jim předali obálku. Klienti se sami bojí, tak nám policie řekne, o co se jedná a my to řekneme klientům a tím pádem oni s námi jdou na tu policii, děláme jim doprovod, přeberou tu zásilku...(MAL/09)

V podstatě i v případě, že těm lidem přijde jenom nějaká písemnost a oni buďto nevědí, co se po nich chce, nebo tomu ani nerozumí... Nakontaktují nejdřív asistenty, kteří je buďto doprovodí, nebo jim aspoň ten kontakt s policií nějakým způsobem zprostředkují. (SIM/08)

Asistenti a koordinátorka dále mluvili o tom, že zprostředkovávají kontakt i s jinými institucemi, popř. jinými odděleními PČR, se kterými doposud nebyli v kontaktu. Přístup jiných institucí, než těch, se kterými spolupracují, je pozitivní, nikdy necítili nějaký odstup či nedůvěru.

...Pracujeme s Ospodem, kdy potřebují nějakou pomoc s tou konkrétní rodinou, ať je to záškoláctví nebo drogy nebo cokoliv jiného, my tu rodinu nakontaktujeme, naváže se tam spolupráce, zkouší se nejdříve ta lepší cesta, kde se snažíme, aby ta rodina nebyla tahaná někde po nějakých soudech, tak se to řeší tímto způsobem. (MAL/09)

Je fakt, že kolikrát se ozvou i z úplně jiných oddělení, se kterými nejsme v pravidelném kontaktu. Tím že se dozví, že taková služba existuje, tak nás nakontaktovali například z Králova Pole, že potřebují pomoc někoho najít...(SIM/16)

...Když se jedná o zdravotní stav odsouzeného, tak nám taky ta věznice vyjde vstříc, můžeme jim zprostředkovat s tou manželkou kontakt, nebo ten kontakt s tou psychologkou, nebo s nějakou sociální pracovnící a ona jim ty informace o zdravotním stavu dá. (MAL/21)

Kategorie č. 4: Spolupráci s policií si asistenti pochvalují, „ale záleží na konkrétních lidech“

Všichni pracovníci programu si spolupráci pochvalovali s tím, že poukazovali na to, že **dobrá spolupráce** je založená na konkrétních lidech a je to vždy o přístupu konkrétního policisty/ky, zda chce spolupracovat či nikoliv. Asistenti a koordinátorka popisovali různé zkušenosti s konkrétními policisty/kami, ale vesměs si spolupráci pochvalovali. Asistentka MAL to připisovala tomu, že v programu pracuje již několik let a řada policistů už ji zná.

Tím, že zde pracuji už teda dlouho, tak mě se spolupracuje celkem dobře, někdy dojde k nějaké menší nesrovnalosti, ale to jsou úplně takový nepodstatný věci, ale myslím si, že vše funguje vcelku dobře...(MAL/14)

...Je to vše o lidech, kdy si kdo vzpomene, jestli tu spolupráci chce a potřebuje, ale v momentě, kdy se na něčem spolupracovat začne, ať už z našeho impulzu, nebo z jejich, tak ta spolupráce funguje dobře... Když o to zájem je, tak to funguje a málokdy se člověk setká vyloženě s neochotou toho člověka i většinou je to spíš daný nějakými vnějšími vlivy. Pokud se mi nedaří s někým navázat spolupráci z toho důvodu, že ten člověk pracovní nemůže, protože jsou v ten měsíc jiné priority z vrchu, tak je to akceptovatelný, na druhou stranu takový člověk se mi většinou ozve sám...(MICG/15)

...Nejvíce jsme v kontaktu policisty z Brna-sever, protože to je oddělení, které působí především tady v těch našich končinách. Myslím si, že i když to má třeba někdy slabý místa, tak že teď je ta spolupráce dobrá. Mohlo by to být samozřejmě vždycky lepší, ale nedá se říct, že by to nešlo, že by neexistovala úplně vůle na straně policie. Mezi policisty jsou určitě lidé, kteří se této tématice věnují, jsou na to vyčlenění a funguje to. (SIM/13)

Asistent MICH otevřeně přiznal, že spolupráce je dobrá také z důvodu ulehčení práce, ať už policistům nebo ostatním institucím, kteří pak nemají důvod se spolupráci bránit.

V momentě, kdy se mám čistě přes telefon někdo ozve, a ten člověk mě ani nevidí, jen se může domnívat, že něco existuje (program APK, pozn. autora), tak ať je to Cizinecká policie, ať je to obvod z jiné části Brna nebo z kriminálky, tak je tam ta spolupráce většinou hladká, protože my když s někým spolupracujeme, tak jim většinou tu práci v daný moment usnadníme a nemá žádný důvod se tomu bránit... v 90 % případů když mám na drátě kohokoliv, ať už je to policista, člověk z probační služby, výchovný ústav, diagnostik, tak se snaží o tu spolupráci, protože vidí, že jim to tu práci usnadní, což je myslím si ten hlavní motiv, proč s námi všichni spolupracují. Protože jim to usnadní práci... (MICH/17)

Kategorie č. 5: Důvěra je základní pracovní nástroj, se kterým pracovníci Programu operují

Téma vzájemné spolupráce mezi asistenty a policisty provázal pojem **důvěra**, kterou asistenti i koordinátorka považují za klíčový nástroj jak při práci s klienty, tak při práci s policií, ostatními institucemi.

...Tím, že nás znají (klienti, pozn. autora) a myslím si, že máme i celkem dobrý statut, protože jsme už dlouho fungující organizace, nám klienti věří. Lidé, co jsou ve výkonu trestu, nemají sebevědomí, ani důvěru tam k nikomu a personál té věznice

samozřejmě nějakým způsobem respektují, ale pořád mají pocit, že tady venku my můžeme mnohem víc a k nám mají větší důvěru, takže se obrátí na nás, když už nás teda znají, než na někoho jako věznici...(SIM/25)

...V momentě, kdy jakákoliv strana ztratí důvěru v to, co ten asistent dělá, tak to jde všechno do ztracena. A opravdu někdy je hodně těžký to vybalancovat, v momentě kdy na sebe třeba skrze mě křičí ti dva navzájem, to je těžký. A někdy to vyloženě jsou bagatelní věci, špatný slovíčko u výslechu, kdesi cosi. A pak už nevíte, koho máte víc ztlumit, abyste nebyl za hlupáka u toho druhého. A příčina je v obyčejné lidské nedůvěře nebo neochotě nechat trošičku té práce někomu jinému...(MICH/53)

Kategorie č. 6: K eliminaci kriminality asistenti přispívají především včasným předcházením problémů

K otázce eliminace kriminality všichni pracovníci přistupovali otevřeně a nepřeceňovali svou úlohu v tom smyslu, že se díky jejich práci snížil počet trestných činů. Mluvili o tom, že se dá jednak těžko zjistit, o kolik procent se jejich vlivem snížila kriminalita, a poukazovali na to, že celkovému snížení kriminality u některých Romů se dá mnohdy těžko zabránit, neboť je to **začarovaný kruh**, ke kterému přispívá několik faktorů, kterým asistenti nemohou zabránit.

...Tady v té oblasti sociálně patologických jevů a v kriminalitě je tolik faktorů, který my tady touto službou nejsme schopni ovlivnit a eliminovat. My nejsme schopni změnit sociální stav, který teď je, my nejsme schopni ovlivnit to, že třeba je nějaká krize a že to samozřejmě má dopady na ty lidi, protože fakt si myslím, že dochází k věcem, ke kterým by třeba nedocházelo jako to, že někdo začne krást, tak často není proto, že fakt někoho to strašně baví, ale protože mu prostě nic jiného nezbyvá. A i kdybychom se stavěli na hlavu, tak tomu nezamezíme, ale je fakt, že jsme schopni třeba něčemu předejít... (SIM/ 30)

Zdůrazňovali, že v jejich práci jde zejména o **prevenci**. Koordinátorka mluvila o tom, že o snížení kriminality se dá mluvit u konkrétních případů, tyto výsledky jsou hmatatelné a dochází k nim, což je velmi podstatné.

Tady je potřeba říct jedna důležitá věc, že ta služba má hlavně asistovat prevenci tam, kde existují sociálně patologické jevy a to se děje. My upozorňujeme na místa, kde se schází dealeri atd. (MICH/35)

...A myslím si, že to jsou konkrétní jasné případy, kdy se něco podchytí ještě dřív, než se něco úplně spustí a rozjede a tam můžeme tu roli mít, ale určitě si nikdo nedělá, ani my, ani policie iluzi o tom, že bychom zamezili úplně všemu, včetně distribuce drog. Asi do jisté míry můžeme, ale nedá se to takto statisticky asi vyjádřit. (SIM/30)

Asistent MICH zastával názor, že přispívají k eliminaci kriminality také tím, že pomáhají policistům, což jim usnadňuje práci a tím pádem může dojít i ke snížení kriminality.

...Nedá se extrémně vyčíslit, o kolik procent se díky nám snížila kriminalita, to je absurdní, ale může se zeptat příslušných policistů: O kolik cítí, že se jim usnadnila práce? A tam by to hmatatelné bylo určitě, protože oni určitě musí cítit nějakou úlevu v té své práci. Když se pomůže policistovi, tak si myslím si, že to eliminaci kriminality jako řekněme potlačí. A pomáhá to také tím, že se usnadňuje vzájemná komunikace. (MICH/31)

Kategorie č. 7: Bariéry při práci přináší jak policisté, tak klienti a také společnost

Celou diskuzí se prolínalo téma bariéry při práci, se kterými se musejí asistenti během ní potýkat, a rovněž jim jejich práci stěžují. Zmíněné bariéry jsou na obou stranách, jak na straně klientů, tak policistů. U **policistů** jde zejména o **špatnou informovanost** v řadách ostatních, nejen těch, se kterými spolupracují a jsou s nimi v pravidelném kontaktu. Pracovníci se domnívají, že i když služba funguje již 4 rokem, stále jen málo policistů ví, o jakou službu se jedná a co poskytuje, což vede ke ztížení samotné práce a zároveň to nevede ke zlepšení celkové problematiky v sociálně vyloučených lokalitách. Asistenti si myslí, že by pomohlo, kdyby zejména vedení policie šířilo mezi své podřízené informace o fungování služby s tím, že se mohou na asistenty obrátit. To je však na vůli každého konkrétního policisty/ky.

Hodně by pomohlo rozšíření obecného povědomí o té službě, že vůbec existuje hlavně ze stran těch institucí. Pochůzkáři nás znají jak svoje boty, ale hlídkaři a pohotovostní eskortní oddíl, ne. Uniformovaní policisté z jiných oddělení o nás nemají ani páru. Když se je člověk občas pokusí nějakým způsobem nakontaktovat, tak neúspěšně. Lidově řečeno to všichni znají, tam nahoře, ale nikdo nemá vůli tlačit to k těm řadovým policistům. (MICH/ 71)

...V momentě, kdy by ta spolupráce, což je otázka asi hodně času, byla na tolik pro každého posledního policistu v povědomí a věděl o naší organizaci je vyhráno. A to že naše služba bude mít pro policajta stejný význam, jako například Probační a

mediační služba, kdy to bude globální, ne jenom lokální a každý poslední sociálně vyloučený o službě bude vědět, tak v ten moment, to bude něco nepostradatelného...(MICH/ 29)

Vedení chce spolupracovat, oni mají zájem, ale řadoví policisté ne, asi na ně není kladem takový důraz a oni to nerespektují. (SIM/73)

Asistentka MAL si stěžovala na **omezení kompetencí** ze strany policie, kdy jí neumožnili, aby byla přítomna při výslechu s mladistvými, což v minulosti mohla. Na to asistent MICH reagoval, že mu to také nechtěli umožnit, ale že se nedal a nakonec se k výslechu dostal. Z toho plyne, že záleží opravdu na vůli každého policisty, jak se ke spolupráci s asistenty postaví.

Omezilo se teď to, že nemůžeme chodit k výslechům a to mou práci to stěžuje. Dříve jsme s těma mladistvými byli pouštěni k výslechu a mohli jsme být u toho a ty jejich rodiče nám ty děti dali a na policii ten výslech proběhl. Obě dvě strany byly spokojeny, jak ta policie, tak ty rodiče věděli, že tam nedojde k nějakému, já nevím, násilí, nebo že ta výpověď nebude úplně jinak zformulována. Takže to bylo dobrý, ale teď se to omezilo, že vlastně k těm výslechům nechodíme. (MAL/40)

Za bariéry ze strany **klientů** asistenti považují jistou **nezodpovědnost klientů** (např. včasné příchody na smluvené schůzky) a koordinátorka služby poukazovala také na bariéry, týkající se pravdivosti údajů, které jim klienti sdělují. Na toto téma se rozpoutala další diskuze o tom, že nepravdivé údaje mohou podávat taktéž policisti a koordinátorka mluvila i o tom, že mnohdy musí balancovat mezi oběma stranami tak, aby neztratili důvěru obou zúčastněných stran. Důraz však kladla na to, že primárně jsou zde pro klienty.

...A tak mnohdy to nefunguje tím, že většina lidí ztrácí pojem o čase a čas jim naprosto nic neříká, tím pádem ho nerespektují, ale byť tahle práce nevyžaduje nějak přesnou organizaci času, tak nějaký základní pojem o čase by každý měl mít a týká se to zejména klientů. ...(MICH/46)

...Chceme být na straně obětí, protože ti potřebují tu pomoc, ale najít někdy tu vhodnou cestu pro komunikaci je hodně těžký a zároveň dostat se k té pravdě, je ještě těžší, protože jsme v pozici, kdy si nemůžeme být úplně jistí ani tím, že je pravda to, co nám říkají ti klienti a zároveň si nejsme ani jistí tím, že je pravda to, co nám říká policie. To si myslím, že je třeba velká bariéra. (SIM/50)

Téma bariér se prolínalo střídavě s tématem reakcí okolí na práci, kterou asistenti vykonávají, z čehož vyplynula další bariéra, v tomto případě na straně **společnosti** a to **předsudky** vůči lidem, pomáhajícím Romům. Asistenti a koordinátorka nemluvili přímo o tom, že by jim tyto předsudky stěžovaly práci, ale z toho co řekli, bylo patrné, že je postoj společnosti mrzí, ale snaží se to brát s nadhledem, neboť jsou přesvědčeni, že jejich práce má smysl a jinak by ji nedělali.

...Člověk by měl na jednu stranu zbořit předsudky ve svém vlastním okolí, protože ty tam prostě a jednoduše jsou a horko těžko se člověku vysvětluje, že nepomáháme těm „černejm“. „Proč nepomáháš nám „bílejm“, když oni ubližují prostě nám“? A to je pomalu větší boj než přesvědčit klienta, ať jde se mnou na policii, že mu tam nikdo neublíží, že jenom řekne, co viděl předminulý úterý...(MICH/80)

...Na druhou stranu to je tak, aby si člověk sám věřil, věřil tomu, co dělá nebo aspoň částečně a jak se na to dívá okolí, to zas člověku nemůže trhat žíly, protože on ví, že to má nějaký smysl a přesvědčit každého posledního člověka na této planetě, že ta moje práce pomáhá i jemu, v nějaké malé míře, je těžký. Když tomu nechtějí věřit, tak ať tomu nevěří. To je každého věc. (MICH/80)

Asistent MICH na druhou stranu také přiznal, že ze strany policie cítí respekt a uznání ke své práci.

...A na druhou stranu spousta lidí, ze strany policie mě rovnou řekne: Já bych to dělat nechtěl a obdivuji tě, že to v podstatě děláš! V tomto člověk cítí uznání, jistý respekt...(MICH/80)

5.1.1 Interpretace získaných výsledků a vytvoření teorie

Klienti Programu Asistence prevence kriminality, kteří jsou převážně Romové, přicházejí za pracovníky služby zejména v situacích, kdy mají problémy s policií, potřebují se poradit nebo pokud mají zájem o doprovod na policii nebo na jakoukoliv jinou instituci. Jejich nedůvěra k policistům, pramenící ze špatných zkušeností v minulosti, stále přetrvává, z toho důvodu se ve všech případech, kdy má dojít k jednání s policisty, obrací nejdříve na asistenty. Klienti raději jednají s policisty v přítomnosti asistentů. Za přínos existence Programu klienti považují to, že asistenti znají jak je samotné, jejich rodiny, jejich mentalitu, tak také prostředí policie a jiných

institucí a mohou tak napomoci vyřešit jejich problematickou situaci, ve které se často nacházejí. Zásadní je pro ně důvěra a emocionální podpora, kterou jim asistenti a koordinátorka služby poskytují. Klienti si také cení toho, že s nimi pracovníci Programu mluví o možných rizicích spojených s lichvou, užíváním a distribucí drog, a uvědomují si důležitost prevence, zejména jedná-li se o jejich děti.

Zástupci policie vnímají pracovníky Programu jako prostředníky mezi nimi a Romy, což se projevuje při každodenní spolupráci, kdy asistenti pomáhají zprostředkovat kontakt mezi policisty a Romy, vyhledávají osoby v sociálně vyloučených lokalitách, předávají důležité informace, informují Romy o práci policie. Důležitou součástí práce pracovníků Programu je preventivní působení zejména u dětí a mladistvých, příprava preventivních programů ve spolupráci s policií. Policisté mluví rovněž o tom, že pracovníci napomáhají předcházet zbytečným konfliktům mezi Romy a pravicovými extremisty. Do jisté míry také přispívají k eliminaci kriminality, díky tomu, že jsou v ulicích sociálně vyloučených lokalit vidět. Policisté dále oceňují znalost sociálně vyloučených lokalit a zejména rodinných vazeb, sociálních situací rodin ze strany asistentů, která je důležitou součástí vzájemného porozumění a přístupu ke klientům. Hlavním úkolem pracovníků, z pohledu policistů, je budování vzájemné důvěry mezi nimi a Romy, přičemž důvěru Romů k asistentům považují za hlavní nástroj při práci s nimi. Všechny výše jmenované kategorie – zprostředkování kontaktu, předávání informací, preventivní působení, eliminace kriminality – policisté považují za velký přínos celého fungování služby.

Pracovníci Programu jsou kvalifikovaní odborníci, kteří mají díky praxi a vzdělání dobré znalosti jak o sociálně vyloučených lokalitách, tak o práci policie. Sami se cítí být prostředníky mezi Romy a policisty, jinými institucemi. Role prostředníka pramení jednak z nedůvěry klientů, u nichž je policejní uniforma stále nepopulární, vůči policii a naopak. Asistenti sami přiznávají, že je jednodušší a přirozenější, když se v lokalitách pohybují v civilnějším oblečení, než pokud by se v nich pohybovali policisté v uniformách. Civilnější vzhled ulehčí práci s klienty. Spolupráci se zástupci policie si asistenti i koordinátorka pochvalují, i když zdůrazňují, že záleží na konkrétních lidech, kteří mohou nebo nemusí mít o spolupráci zájem a jsou vzájemné součinnosti nakloněni. Za hlavní nástroj při práci s klienty považují důvěru, jež je

základním pilířem. Eliminaci kriminality pracovníci programu nikterak nepřeceňují, naopak vidí problémy a situace klientů střízlivýma očima. Hodnotí ji jako začarovaný kruh, ze kterého se jen velmi těžko dostává, ale zároveň mluví o konkrétních případech, kdy se daří problémy včas podchytit a vyřešit a proto poukazují na to, že nejdůležitější oblastí jejich práce je prevence, zejména u dětí a mladistvých. Ve své práci se setkávají s bariérami jak na straně policie (špatná informovanost policistů o programu, omezení kompetencí asistentů), tak na straně klientů (nedodržení sjednaného termínu schůzky, nejasné podávání informací) a v neposlední řadě na straně většinové společnosti, mající předsudky vůči práci pro „černý a ne pro bílý“.

5.2 Axiální kódování

Po otevřeném kódování a důkladné analýze výsledků jsem provedla axiální kódování, při kterém jsou údaje znovu uspořádány novým způsobem, spojením mezi kategoriemi. To vše se činí v duchu kódovacího paradigmatu, které zahrnuje **podmiňující podmínky** (události, případy, dění, které vedou ke vzniku jevu); **kontext** (soubor vlastností, jež jevu náleží); **strategii jednání** (strategie jednání nebo interakce, které jevu náleží a usnadňují nebo neusnadňují strategie, použité v kontextu); **interakce** (strategie, vedoucí ke zvládnutí jevu) a **následky** (následky nebo výsledky jednání a interakce). (Strauss – Corbinová, 1999, s. 70)

Při axiálním kódování se údaje získané otevřeným kódováním zase novým způsobem skládají dohromady, vytváří se spojení mezi kategoriemi a jejich subkategoriemi. Jde zejména o určení hlavního jevu pomocí podmínek, které jej zapříčiňují, kontextu, v němž je zasazen, strategií jednání a interakce, pomocí kterých je zvládán, ovládán, vykonáván, a následků těchto strategií. (Strauss – Corbinová, 1999, s. 71)

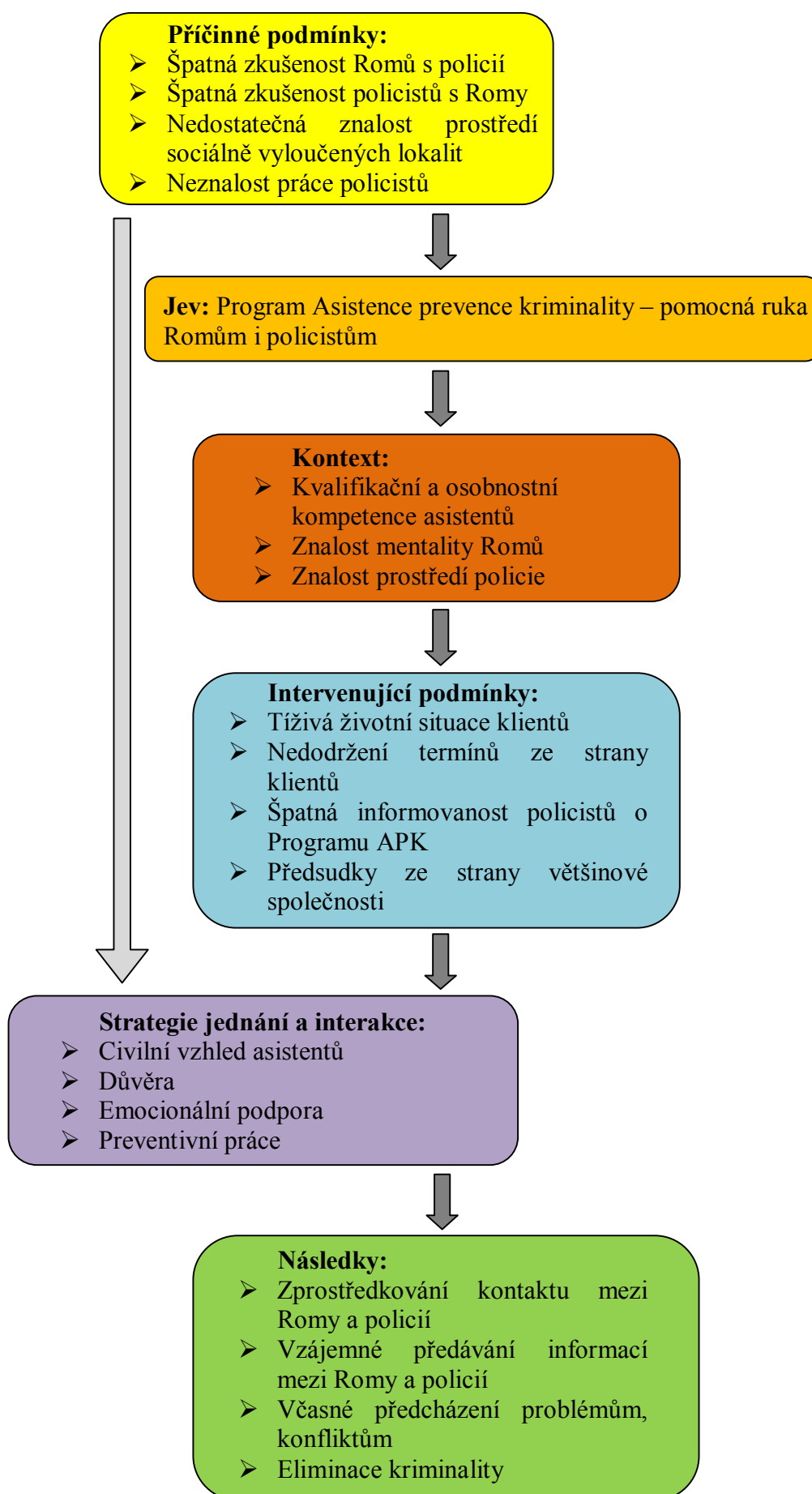
Při axiálním kódování jsem spojila výsledky ze všech rozhovorů a z ohniskové skupiny, neboť všechna témata se vzájemně propojovala. Vytvořila jsem paradigmatický model, jehož hlavní *jev* jsem nazvala **Program Asistence prevence kriminality – pomocná ruka Romům i policistům**. Tento výsledný jev doprovází *kontext* kvalifikačních a osobnostních předpokladů, které musí pracovníci splňovat, aby mohli práci vykonávat. S tím souvisí také dobrá znalost sociálně vyloučených lokalit a

zároveň znalost prostředí a práce policie. *Příčinnými podmínkami*, jež vedly ke vzniku zmíněného jevu, je špatná zkušenost Romů s policisty a naopak špatná zkušenost policistů s Romy, dále pak nedostatečná znalost prostředí sociálně vyloučených lokalit na straně policistů a neznalost práce policistů na straně Romů. Příčinné podmínky zároveň ovlivňují strategie jednání, které pracovníci při práci s Romy a policisty užívají. *Intervenující podmínky*, související a ovlivňující daný jev, jsou tíživá životní situace klientů, nezodpovědnost klientů, špatná informovanost policie o Programu APK a předsudky ze strany většinové společnosti. Jako vhodné *strategie jednání*, jež pracovníci při své práci používají, jsou civilní vzhled, důvěra, emocionální podpora a preventivní práce. *Následkem* působení strategií a interakcí dochází ke zprostředkování kontaktu mezi Romy a policií; vzájemnému předávání informací mezi Romy a policií; včasnému předcházení problémům, konfliktům a eliminaci kriminality.

Při tvorbě paradigmatického modelu jsem vycházela ze zjednodušeného modelu, dle Strausse-Corbinové, který vypadá takto:

PŘÍČINNÉ PODMÍNKY → JEV → KONTEXT → INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY →
STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE → NÁSLEDKY

5.2.1 Paradigmatický model vytvořený v axiálním kódování:

5.3 Selektivní kódování

Pomocí axiálního kódování a paradigmatického modelu jsem si vytvořila základ pro kódování selektivní.

Strauss-Corbinová (1999, s. 86) definují selektivní kódování jako „*Proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují a kategorie, u nichž je to třeba, se dále zdokonalují a rozvíjejí.*“

K dosažení vytyčeného cíle, tedy vytvoření teorie, je potřeba dodržet několik kroků. Prvním krokem je podrobně *vyložit kostru příběhu*, druhým krokem je *uvedení pomocných kategorií do vztahu k centrální kategorii podle paradigmatu*. Ve třetím kroku jsou tyto *kategorie vzájemně vztahovány na dimenzionální úrovni*. Čtvrtým krokem jsou tyto *vztahy ověřovány* podle údajů. Pátým a posledním krokem je *doplnění kategorií*, které je třeba dále upřesnit anebo rozvinout. Důležité je pochopit, že tyto kroky za sebou nemusejí následovat přesně v tomto pořadí a že v praxi nejsou tak přesně vymezeny a ohraničeny. (Strauss-Corbinová, 1999, s. 87)

Jako centrální kategorii, která se prolínala všemi rozhovory jak s klienty, tak s policisty a také ohniskovou skupinou s pracovníky Programu Asistence prevence kriminality, jsem si zvolila: „***Důvěra je základní pracovní nástroj, se kterým pracovníci Programu operují a který vede ke vzájemné spolupráci***“.

K centrální kategorii jsem dospěla vyložením všech skutečností, které vyvstaly během všech rozhovorů a ohniskové skupiny. Opětovně jsem procházela výsledky z otevřeného a axiálního kódování a zjistila jsem, že centrální kategorie, kterou jsem si zvolila, provází všechny rozhovory a ohniskovou skupinu. Dále jsem centrální kategorii uvedla do vztahu k ostatním kategoriím a pojmům, které z těchto kategorií vyvstaly podle paradigmatického modelu. Všemi zmíněnými kroky jsem dospěla k vytvoření zakotvené teorie.

A) Klienti a důvěra

Pro klienty Programu je vědomí toho, že se mohou s důvěrou na pracovníky APK kdykoliv obrátit velmi důležité a to zejména proto, že mají špatné zkušenosti s policií, neorientují ve věcech úředního jednání, ať už s policisty nebo s jinými institucemi. Klienti potřebují cítit podporu a také to, že je zde někdo, kdo rozumí jejich tíživé situaci, kdo je neodsuzuje, ale přijímá je takové, jací jsou. Tuto důvěru nacházejí u pracovníků Programu. Na základě toho jsou ochotni s nimi spolupracovat a skrze ně kooperovat také s policisty a jinými institucemi.

B) Policisté a důvěra

Policisté kladou důraz na budování důvěry mezi nimi a Romy, což je úkolem pracovníků Programu. Zároveň většina z nich poukazuje na to, že důvěra je základním kamenem vzájemného vztahu mezi pracovníky a klienty – Romy. Pokud by pracovníci překročily svoje kompetence a ztratily by v klientech důvěru, nedocházelo by ke vzájemné spolupráci a kooperaci mezi všemi zúčastněnými stranami. Důležitá je také důvěra policistů k práci asistentů, koordinátorky. Dlouhodobá vzájemná spolupráce mezi policisty a pracovníky pak vede k většímu porozumění Romům, znalosti prostředí a to vše napomáhá k prevenci a eliminaci kriminality a sociálně patologickým jevům, které se v sociálně vyloučených lokalitách vyskytují.

C) Pracovníci Programu a důvěra

Pracovníci Programu si jsou od začátku vědomi toho, že vzájemná nedůvěra mezi policisty a Romy je velmi malá a to díky špatným zkušenostem obou zúčastněných stran. I oni se na začátku poskytování potýkali s pocity nedůvěry, jak ze strany klientů – Romů, tak ze strany policistů a také široké veřejnosti. U klientů si asistenti vybudovali důvěru díky znalosti prostředí, ve kterém se klienti žijí, civilnímu vzhledu a emocionální podpoře a ochotě kdykoliv pomoci. Policisté pracovníkům důvěřují na základě dlouhodobější spolupráci, výsledkům práce. Pracovníci vnímají důvěru jako přirozenou součást jejich činnosti, bez které by nebylo možné se všemi zúčastněnými stranami spolupracovat. Zároveň však mluví o tom, že je pro ně mnohdy velmi těžké balancovat mezi klienty a zástupci PČR.

5.3.1 Interpretace zjištěných skutečností a vytvoření zakotvené teorie

V kvalitativním výzkumu jsem zjišťovala, zda se daří pracovníkům Programu naplňovat poslání a cíle, které si stanovili, a co je důležité při práci s Romy z pohledu asistentů a zástupců policie. Posláním Programu je napomoci eliminovat kriminalitu a sociálně patologické jevy, při níž se obyvatelé sociálně vyloučených lokalit stávají oběťmi trestné činnosti i kriminality, kterou sami páchají. Z výzkumu vyplynulo, že se díky Programu do jisté míry daří eliminovat kriminalitu a sociálně patologické jevy. Do jisté míry proto, že tyto údaje lze velmi těžko vyčíslit. Avšak zásadní je sdělení, že Program svou existencí a aktivním působením přispívá k eliminaci kriminálního chování ve vyloučených lokalitách a hlavně, což je velmi podstatné, má preventivní charakter. V konkrétních kauzách, o kterých mluvili všichni dotazovaní, lze zaznamenat, že díky včasné intervenci asistentů a koordinátorky nedošlo k problematické situaci, která by mohla vyústit ve spáchání trestného činu, popř. k situaci, kdy by se klient stal obětí trestného činu (lichva, distribuce drog). Lze tedy říci, že poslání Programu pracovníci úspěšně naplňují. Zároveň je však podstatné sdělit, že klienti, vyhledávající pomoc u asistentů, se často nachází ve velmi obtížných životních situacích, ke kterým může přispět finanční krize aj. změny ve společnosti, kvůli kterým klienti někdy volí nelegální strategie obživy. V těchto případech lze jen velmi těžko intervenovat a měnit klienta pozitivním směrem.

Klienti si spolupráci s asistenty pochvalují, vyhledávají je v podstatě kdykoliv, když si nevědí s něčím rady, ale zejména pokud mají problémy s policií. Každý z klientů zažil situaci, kdy s nimi policisté jednali špatným způsobem, z toho důvodu policistům nedůvěřují, a proto se vždy obracejí na asistenty, ke kterým mají důvěru. Důvěra a emocionální podpora ze strany pracovníků je pro ně velmi důležitá a přikládají jí velkou váhu.

Program Asistence prevence kriminality je tu nejen pro klienty, ale také pro zástupce policie, popř. jiných institucí, kteří o nabízené služby projeví zájem. Policisté si uvědomují pomoc, kterou jim služba zajišťuje, vnímají asistenty jako rovnocenné partnery a především jako prostředníky mezi nimi a Romy. Díky asistentům a koordinátorce se usnadnila komunikace mezi zmíněnými stranami, policisté získali větší

přehled o jednotlivých rodinách, místech, kde žijí. Dříve tomu tak nebylo, policisté neměli k Romům důvěru, Romové s nimi nechtěli spolupracovat, nebyli ochotni dojít k výsledkům apod. Policisté se špatně orientovali ve vyloučených lokalitách, neznali rodinné klany, mentalitu Romů. Díky Programu se věci mění k lepšímu, policisté zaznamenávají konkrétní pomoc, vědí, že se můžou na asistenty či koordinátorku obrátit, a to zejména v těchto případech: vyhledání a zprostředkování kontaktu s osobami, které hledají (podání vysvětlení, výsledk aj.), předávání důležitých informací. Policisté dále oceňují preventivní vliv pracovníků Programu, spolupráci na preventivních programech zejména pro děti a mladistvé, dále upozorňování na výskyt trestné činnosti v sociálně vyloučených lokalitách. Všechny zmíněné aktivity přispívají k naplňování cílů programu a ke vzájemnému porozumění mezi Romy a policisty, i když je to stále běh na dlouhou trať, než budou vztahy na obou stranách narovnány.

Sami policisté si také uvědomují, že je důležitý lidský přístup při řešení problematických situací, který vede k efektivnějším a trvalejším změnám, než represivní přístup. Všichni policisté zmínili, že by měli pracovníci programu hlavně budovat důvěru mezi nimi a Romy. Mluvili také o tom, že důvěra je to nejdůležitější, na čem se dá stavět vzájemná spolupráce. Pokud budou klienti asistentům důvěřovat, budou ochotni s nimi spolupracovat a potažmo zmíněnou spolupráci přenesou i na policisty. Pokud by důvěru ztratili, spolupráce nebude možná. Důležité je budovat důvěru k práci policie a bořit tak předsudky, že policie jedná s Romy jinak. To se však příliš nedaří naplňovat, nedůvěra k policistům ze strany Romů ve většině případů stále trvá.

To si uvědomují také pracovníci, kteří se sami cítí být prostředníky mezi Romy a policisty a vědí, že by nemohli pracovat jak s klienty, tak s policisty, pokud by mezi nimi nefungovala důvěra. Pro pracovníky Programu je mnohdy velmi těžké balancovat v roli prostředníka, neboť není lehké spolupracovat s Romy a zároveň s policisty tak, aby si alespoň někdy jedna ze zúčastněných stran neříkala: *Asistenti jsou informátoři policistů* nebo *Asistenti nám zamlčují informace o klientech*. S nedůvěrou v kvalitní práci, vykonávanou pracovníky Programu, souvisí omezení jejich kompetencí při spolupráci s policií a špatná informovanost policie o existenci programu, ke které někdy dochází. Tyto situace považují asistenti za bariéry při své práci a ocenili by, kdyby

k nim nedocházelo. Otevřeně mluví o tom, že dobrá spolupráce mezi nimi a policisty závisí na konkrétních lidech a na vůli vyhledat jejich pomoc. Za další bariéry považují neschopnost klientů dostavit se na domluvenou schůzku včas, popř. zamlčování některých informací, jež jsou podstatné pro vyřešení jejich případu.

Co se týče předsudků většinové společnosti k jejich práci, vnímají ji víceméně jako nepodstatnou, neboť cítí podporu ze strany blízkého okolí, ale i některých policistů, kteří jejich práci obdivují. Snaží se však upozorňovat na důležitost jejich práce, která je prospěšná nejen Romům, policistům, ale celé společnosti. Jako příklad uvádím větu, jež zazněla při ohniskové skupině: *Na druhou stranu to je tak, aby si člověk sám věřil, věřil tomu, co dělá nebo aspoň částečně a jak se na to dívá okolí, to zas člověku nemůže trhat žíly, protože on ví, že to má nějaký smysl a přesvědčit každého posledního člověka na této planetě, že ta moje práce pomáhá i jemu, v nějaké malé míře, je těžký. Když tomu nechtějí věřit, tak at' tomu nevěří. To je každého věc.* (MICH/80)

Velká výhoda pracovníků je jejich znalost sociálně vyloučených lokalit, jednotlivců či rodin, jejich sociální situace, ve které se nachází, pak také znalost prostředí policie. Pracovníci při své práci volí tyto strategie jednání: důvěru, emocionální podporu, civilní vzhled, jež se ukázaly jako efektivní nástroj při jednání s klienty – Romy, s policisty.

ZÁVĚR

V závěrečné práci jsem se zaměřila na Program Asistence prevence kriminality, jehož poskytovatelem je příspěvková organizace Drom, romské středisko. Program funguje čtvrtým rokem, proto jsem se pokusila zjistit, zda je za dobu poskytování naplňováno poslání, cíle, jež si pracovníci stanovili na začátku fungování a také jaké strategie se jeví jako nejvhodnější při jejich práci. Domnívám se, že tyto informace jsou důležité jak pro pracovníky Programu, tak pro policisty, klienty a určitě i pro širokou veřejnost.

V teoretické části jsem popsala vývoj policejní asistence v České republice a podrobně jsem se věnovala Programu Asistence prevence kriminality ve městě Brně. Za důležitou kapitolu považuji popis konceptu sociálního vyloučení a jeho dimenzí (problematických oblastí), se kterými se sociálně vyloučení Romové nejčastěji potýkají. Popis těchto oblastí považuji za důležitý k hlubšímu pochopení sociální situace Romů, ve které se často nacházejí, a z toho důvodu často volí nelegální strategie obživy, jež většinová společnost odsuzuje. Dále charakterizuji sociálně vyloučené lokality se zaměřením na brněnské sociálně vyloučené lokality. Do problematických oblastí spadá také otázka kriminality spojovaná ve veřejném diskurzu s romskou komunitou. Zde se pokouším nastínit příčiny kriminality, kterou Romové páchají, a určit nejčastější typy kriminality.

Praktickou část jsem rozdělila na část metodologickou, ve které jsem popsala, jak jsem postupovala ve svém kvalitativním výzkumu, a část analytickou, kde jsem podrobně rozebrala a interpretovala výsledky na základě otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Výsledky mého výzkumu jsem získala na základě názorů tří stran: klientů, policistů a poskytovatelů Programu. Z výzkumného šetření vzešly zajímavé kategorie, které se vzájemně propojovaly, každá kategorie obsahovala několik pojmů-vlastností. Všechny zjištěné skutečnosti jsem nakonec propojila a vznikla jedna centrální kategorie: ***„Důvěra je základní pracovní nástroj, se kterým pracovníci Programu operují a který vede ke vzájemné spolupráci“.***

Cíl výzkumu, který jsem si stanovila, byl naplněn zjištěním, že pracovníci Programu uskutečňují dané cíle a poslání, které si stanovili, a při své práci volí vhodné

strategie, aby jejich práce byla co nejefektivnější. V tomto smyslu se splnilo i mé očekávání, a to, že pracovníci Programu odvádí kvalitní práci a přispívají tak ke zlepšení situace v sociálně vyloučených lokalitách. Pracovníci Programu jsou prostředníci mezi Romy a policisty, popř. jinými institucemi. Dá se říci, že jsou pomyslným mostem do sociálně vyloučených lokalit a svými aktivitami napomáhají k většímu porozumění mezi všemi zúčastněnými stranami, mezi klienty, policisty, většinovou společností. Díky nim se daří napomoci eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů, zejména v oblasti prevence u dětí a mladistvých, dále napomáhají usnadnění komunikace mezi Romy a policisty, zprostředkování vzájemného kontaktu a velkou roli mají na poli prevence, kdy se intenzivně snaží informovat klienty o možných rizicích spojených s nelegálním způsobem života. Zmíněné rady si klienti berou k srdci a některé případy se daří včas podchytit a vyřešit.

Za hlavní zjištění mé práce považuji to, že jejich práce stojí a padá na důvěře, která je nezbytnou součástí toho, aby mohl program dobře fungovat. Vybudovaná důvěra na straně klientů a většiny policistů je silná stránka programu. Velkou výhodou pracovníků je jejich znalost sociálně vyloučených lokalit, jednotlivců či rodin, jejich sociální situace, ve které se nachází, pak také znalost prostředí policie. To vše umožňuje snadnější spolupráci mezi všemi stranami a v tomto také spatřuji velký přínos pro celou společnost. Neboť problémy Romů se dotýkají nás všech, Romové žijí mezi námi, žít tu budou a záleží na nás, jak se k jejich problémům postavíme. Zda jim budeme vyčítat nepřizpůsobivost a budeme usilovat i jejich segregaci, nebo je přijmeme takové, jací jsou, a budeme se snažit najít prostředky k jejich integraci.

Důležitou stránkou pro úspěšné fungování Programu je povědomí o jeho existenci, které je po čtyřech letech fungování stále zanedbáno. Ne všichni policisté vědí, že tato služba funguje a že se mohou na pracovníky obrátit, což pracovníkům mnohdy jejich práci stěžuje.

Za úskalí a možné zdroje zkreslení považuji jednak to, že pracuji v Dromu a tím pádem se mohu dívat na některé skutečnosti subjektivní optikou a některé moje závěry nemusí být zcela objektivní. Upřímně si také uvědomuji, že já sama Programu přikládám velkou důležitost a domnívám se, že práce, kterou všichni pracovníci odvádí,

je velmi potřebná a mnohdy nedoceněná. Cítím toto mé osobní zaujetí, a proto se mohu i z toho důvodu dopustit subjektivního nazírání. Snažila jsem se však co nejobjektivněji zachytit a interpretovat všechny informace, které mi klienti, policisté a pracovníci sdělili. Také bych ráda uvedla, že jsem tento typ výzkumu prováděla poprvé a je možné, že jsem v něm ne vždy postupovala tak jako „ostřílení“ výzkumníci.

Osobně bych chtěla Programu popřát další úspěšné fungování, pozitivní přístup a všestrannou podporu jak ze strany klientů, policistů, tak hlavně většinové společnosti a ostatních institucí, které budou mít zájem s pracovníky navázat spolupráci. Věřím, že svou prací alespoň částečně přispějí k většímu povědomí o fungování Programu.

Práce svým obsahem koresponduje s oborem sociální pedagogiky, neboť pracovníci Programu pracují s cílovou skupinou, která je sociálně vyloučená, jedná se zejména o Romy, jde o novou oblast sociální pedagogiky, kde by mohli budoucí sociální pedagogové působit. Za možná doporučení pro sociálně pedagogickou praxi považuji rozšířit povědomí o Programu na školách zaměřených nejen na sociální pedagogiku, sociální práci, ale také na policejní akademie. Budoucím pracovníkům bych doporučila otevřený a upřímný přístup jak ke klientům – Romům, tak k policistům, popř. jiným spolupracujícím institucím.

Resumé

Diplomová práce „Program Asistence prevence kriminality – most do sociálně vyloučených lokalit“ se zabývá výzkumem, ve kterém zkoumám, zda je naplňováno poslání a cíle Programu, které si pracovníci stanovili a zároveň zjišťuji co je důležité při práci s Romy z pohledu asistentů, zástupců policie a jaké strategie při své práci asistenti používají. V teoretické části je popsána vznik policejní asistence v České republice, podrobněji se věnuji Programu Asistence prevence kriminality. Dále charakterizuji koncept sociálního vyloučení, rizikové oblasti, se kterými se sociálně vyloučení, převážně Romové potýkají a detailněji rozebírám situaci v brněnských sociálně vyloučených lokalitách. Nastiňuji také otázku kriminality spojovanou s Romy, nejčastější oblasti kriminality.

Důležitou součástí práce je část praktická, kterou tvoří kvalitativní výzkum, provedený metodou rozhovorů s klienty Programu APK a zástupci policie ČR a ohniskovou skupinou s koordinátorkou a asistenty Programu. Výzkum probíhal od listopadu 2009 do února 2010. Cíl výzkumu, který jsem si stanovila, byl naplněn zjištěním, že pracovníci Programu uskutečňují dané cíle a poslání, které si vymezili a při své práci volí vhodné strategie, aby jejich práce byla co nejefektivnější. V tomto smyslu se splnilo i mé očekávání a to, že pracovníci odvádí kvalitní práci a přispívají tak ke zlepšení situace v sociálně vyloučených lokalitách. Významné je zjištění: „Důvěra je základní pracovní nástroj, se kterým pracovníci Programu operují a který vede ke vzájemné spolupráci.“

Summary

My major thesis called “Crime Prevention Assistance Programme – a Bridge to Socially Excluded Groups” is based on a research in which I am trying to find out whether the goals and targets set by the Programme workers are met and, at the same time, what is important when working with Roma people from the point of view of assistants and police representatives and what strategies the assistants use in their everyday work. The theoretical part of the thesis offers a description of the beginning of police assistance in the Czech Republic, together with more detailed information on the Crime Prevention Assistance Programme. In addition, you can find a description of the concept of social exclusion, high-risk areas, which the socially excluded, especially Roma people, deal with and more details on the specific situation in the socially excluded locations in Brno. I also tackle a question of criminality connected with Roma community.

An important part of my thesis is the practical part which consists of a qualitative research performed using a method of interviews with the clients of the Crime Prevention Assistance Programme, representatives of the Czech Republic Police and a focus group with a co-ordinator and Programme assistants. The research was done between November 2009 and February 2010. The results of my research show that the Programme workers manage to achieve the goals and targets they established and that they choose corresponding strategies for their work to make their efforts as effective as possible. In this sense my expectations were also met – based on the research I can say that the Programme workers provide quality service and thus contribute to the improvement of the situation in socially excluded locations. A significant finding is: “Trust is a core working tool which the Programme workers use and which leads to mutual cooperation.”

Seznam použitých zdrojů

ADAMEC, R. *Etnická kriminalita z juristického a kriminologického hlediska: diplomová práce*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, Katedra trestního práva. 2005, 66 s. Vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Josef Kuchta

ARMAS, P. *Patologické jevy a kriminalita u Romů ve městě Brně: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2008, 76 l., 5 l. příl. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Ema Štěpařová.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7

GABAL, I. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: Gabal Analysis & Consulting, 2006. 117 s.

HIRT, T. JAKOUBEK, M. *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004. 383 s. ISBN 80-86473-83-X

HIRT, T. JAKOUBEK, M. (eds). *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8

KAŠPAROVÁ, I., RIPKA, Š., JANKŮ, S., K. (ed.) *Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice-Moravské lokality*. Praha: Rada vlády pro záležitost romské komunity, 2008. 374 s. ISBN 978-80-87041-56-7

Metodika činnosti asistenta policie ČR pro práci v sociálně vyloučených lokalitách. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky, 2007. 17 s. Č. j. OBP-562/AK-2007

MORGAN, D. L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2001. 99 s. ISBN 80-85834-77-4.

NIKOLAI, T (ed.) *Příběhy ze špatné čtvrti aneb metody jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2007. 117 s. ISBN 978-80-86961-45-3

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, s. r. o., 1998. ISBN 80-7178-250-5

Sešity pro sociální politiku. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8

SIROVÁTKA, T. (ed). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova Univerzita Fakulta sociálních studií a Nakladatelství Georgetown.

2002. ISBN 80-210-2791-6 (Masarykova univerzita), ISBN 90-86251-13-6 (Nakladatelství Georgetown)

STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Brno: Sdružení podané ruce, Nakladatelství Albert. 228 s. 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠIMÍKOVÁ, I., VAŠEČKA, I. a kol. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. 1 vydání. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně a nakladatelství Barries & Principal, 2007. 211 s. ISBN 80-7364-009-0

Výroční zpráva 2006; Drom, romské středisko, s. 50

Výroční zpráva; Drom, romské středisko, 2008, s. 52

Výroční zpráva; Občanské sdružení Vzájemné soužití, Ostrava, 2008, s. 75

Internetové zdroje

COMMUNITY POLICING. [online]. [Cit.2010-01-06]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.community-policing.cz/community-policing.php>>.

DROM, ROMSKÉ STŘEDISKO. *Aktuality. Terénní programy pro Brno*. [online]. [Cit. 2010-01-10] Dostupné na World Wide Web: <<http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/tsp-pro-brno>>.

DROM, ROMSKÉ STŘEDISKO. *Projekty. Aktuální projekty. Asistence prevence kriminality*. [online]. [Cit. 2010-01-10]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/projekty/aktualni-projekty/asistence-prev-krim>>.

INTERAKTIVNÍ MAPA. *Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita A*. [online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_1.html>.

INTERAKTIVNÍ MAPA. *Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita B*. [online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_2.html>.

INTERAKTIVNÍ MAPA. *Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita C*. [online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_3.html>.

INTERAKTIVNÍ MAPA. *Jihomoravský kraj. Brno. Lokalita D*. [online]. [Cit. 2010-01-30]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_jm11_1_4.html>.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Rozšířené hledání. Lichva. Zpráva o činnosti pracovní skupiny pro spolupráci s národnostními menšinami v Ostravě za rok 2008*, s. 1. [Online]. [Cit. 2010-02-07]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.google.com/cse?sort=date%253AD%253AL%253Ad1&cx=015489265366623571386%3Aizzrwg3bmqm&as_q=lichva&ok.x=19&ok.y=3>.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Útvary Policie ČR. Národní protidrogová centrála SKPV. Výroční zpráva 2008. NPC 2008. Kraje Jihomoravský Zlínský a Vysočina (Expozitura NPC Brno)*, s. 17. [online]. [Cit. 2010-02-07]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpravy.aspx>>.

ROMANO HANGOS. *Brněnský bronx*. [online]. [Cit. 2010-01-24]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.romanohangos.cz/clanek.php?id_clanek=332>.

Seznam příloh

**Příloha č. 1: Statistiky Programu Asistence prevence kriminality za rok 2008, 2009
(tabulka)**

Příloha č. 2: Mediální sdělení (obrázek)

Příloha č. 3: Přepis rozhovorů s klienty (text)

Příloha č. 4: Přepis rozhovorů s policisty (text)

**Příloha č. 5: Přepis ohniskové skupiny s koordinátorkou, asistenty Programu APK
(text)**